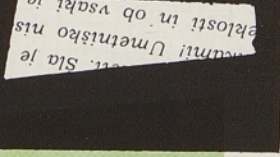
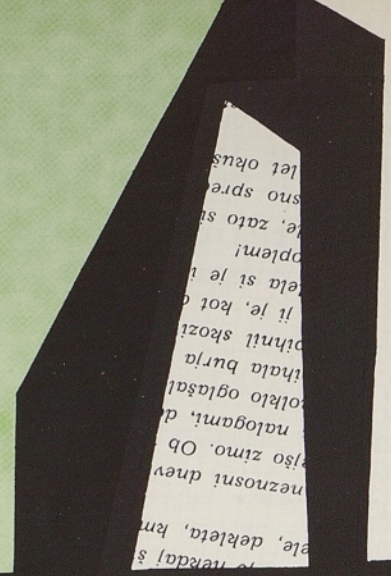
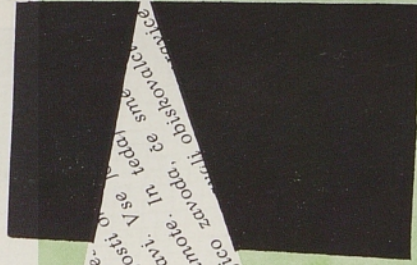

3

...niz...
ni sredste... števila
tud nan... olo
nad sto... en
ker be... izij
ita... ke
...i
ug
Sci...
dit...
te...
ka...
...li,
...nekaj lip
kim... zurn
ens... stv
as... j š
uta... naj z
...stalega pe
ati... sko
pe... tev
so... ruž
da... dru
...tič
rol...
...ati...
om...
bje...
lice...
mi...
za
...šol
bo...
st...
il... Tr
orom...
da... ma
šo... ka
...»Prosvetni
sols... te
sve... za
o... sto
ili... osvetr

mladika

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1973 LETO VII ŠTEV. 3

VSEBINA

Lev Detela: Od alfe do omega (Velikonočno razmišljanje)	41
Milena Merlak: Velikonočne pesmi	42
Pavle Zidar: Meja	44
Anton Kacin: Jože Abram, pisatelj, planinec	48
Jože Peterlin: Lepa ko pomlad	50
Jan Neruda: Balada o svatbi v Kanaanu (prevod A. Smolej)	53
Družbeni problemi: Enosmerna pot je zgrešena (xy), Nova delavna pogodba kovinarjev (Livio Valenčič)	53
Novela mladih: Mornarjeva hče (Neva Regent)	55
Intervju: Pogovor s skladateljem U. Vrabcem	56
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura	58
Alojz Tul: Povezani smo s Krasom	60
Čuk na Obelisku (platnice)	

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Martin Breclj, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Sergij Pahor, Danilo Pertot, Jože Peterlin (glavni urednik), Ester Sferco, Maks Šah, Drago Štoka, Peter Švagelj, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema).

ZUNANJA OPREMA:

Edvard Žerjal

Vsi pisci in uredniki sodelujejo brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133 Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 - Poduredništvo v Gorici: SKAD

Poštni tekoči račun 11/7019 »Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu št. 193

tisk »graphart« trst, rossetti 14 - telefon 77 21 51

Podelitev literarnih nagrad

Devetega aprila je podělila Mladika literarne nagrade po natečaju za najboljšo novelo. Večera sta se udeležila Pavle Zidar (prejel prvo nagrado) in Irena Žerjal Pučnikova (prejela tretjo nagrado). Milena Merlakova, ki je prejela drugo nagrado, biva na Dunaju in seveda ni mogla priti. Na sliki: predsednik komisije Martin Jevnikar, čestita Pavletu Zidarju. (Foto M. Slokar).

Koncert koroškega pevskega zbora

Zadnjo soboto v marcu je gostoval v Kulturnem domu kot gost Slovenske prosvete koroški pevski zbor J. Gallus, naslednji dan pa v Katoliškem domu v Gorici. Pevce smo tako v Trstu kot v Gorici prisrčno sprejeli, čeprav bi morala biti udeležba v Trstu mnogo večja.

Na sliki: predsednik Slovenske prosvete Marij Maver pozdravlja koroške pevce v Trstu. (Foto M. Magajna).

Vesele velikonočne praznike

želimo vsem sodelavcem, bralcem in prijateljem. Številki prilagamo kot velikonočno darilo izvorni lesorez našega umetnika Avgusta Černigoja »Spomin na Pabla Picassa«.

Uredništvo in uprava

Posamezna številka Mladike stane 250 lir. Celoletna naročnina 2500 lir. Letna naročnina za Jugoslavijo 50 din. Letna naročnina za druge države je 6 US dolarjev ali enakovreden znesek v tuji valuti.

LEV DETELA

OD ALFE DO OMEGE

Velikonočno razmišljanje

Kje živi, kje biva tisto sveto, tiho, čisto življenje, tisti čisti kristalni svet, o katerem so govorili stari modreci, svetniki in pisatelji? Saj še ni tako dolgo, kar je nemško piščoči pesnik Werner Bergengruen objavil pesem «SVETI SVET»:

Nihče sveta raniti ne more.
Le lupina počrni.
V srcu krogov pa počiva
zemlje čistost in žari.

Kar tuje so nam postale take pesmi, potem ko je na tisoče ljudi izginilo v pečeh Auschwitza, potem ko je na tisoče nedolžnih padlo na bojiščih Koreje, Alžirije, Vietnama, Biafre.

Nič kaj lahko se ni pobratiti s tistimi zgornjimi Bergengruenovimi sanjami o čistosti in nedolžnosti sveta. Posebno tedaj ne, ko te vsak trenutek preplašijo in razžalostijo poročila o smrti takega čistega sveta, o umiranju čistega sveta, čistega človeka in tudi čiste narave. Svet čistosti in jasnosti se v redkih izbranih trenutkih posvetlika samo iz najskrivnejših globin naše duše, iz svetlih spominov na mladost, na tiste trenutke paradiža, ki so za vedno minili.

Tudi teologija je v zadnjih desetletjih večkrat zašla v težave. Rada bi z velikim veseljem oznanjala krščansko razodetje o Kristusovem vstajenju, ki mora biti tudi sonce in rešitev za vse človeštvo. Žal pa je vse preveč črnih oblakov za obozorji naše bodočnosti, da bi se mogli mirnega srca prepustiti nedolžni radosti velikonočnega praznika, ki bodrilno oznanja odrešujočo Alelujo! Zato se tudi teologija mnogokrat umika v žalost. Jasno namreč vidimo križ, Jezusovo mučeniško smrt, njegovo božansko vstajenje. Manj jasno pa nam je ob vprašanju, ali Jezusova stvar, Jezusov nauk živi v dobah po tej grozljivi smrti in po tem čudežnem vstajenju v sodobni človeški družbi še naprej?

Zato je eden pglavitnih ciljev moderne teologije takoimenovani NOVI ČLOVEK, poduhovljeni, resnično krščanski človek. Ne gospodar in hlapec, temveč brat in sobrat morata biti temeljna člena sveta. Zopet se vračamo tja, v izhodišče krščanstva, v njegovo jedro in v njegov cilj.

Kljub Auschwitzu, kljub Vietnamu ali Koreji žari iz velikonočnega praznika velika, tisočletja stara, prastara modrost sveta in neba.

Samo malo natančneje moramo razmisliti pot in krogotok našega planeta in človeka, njegovega mislečega prebivalca. Kar naenkrat lahko vidimo, da smrt in noč ne moreta biti cilj in resnica sveta in človeka. Prav velikonočni praznik govori o tem, kako je Bog-človek premagal smrt in temo in stopil v večno življenje svetlobe.

V velikonočnem prazniku se zrcali vsa zgodovina sveta in človeka, tudi starega, prastarega, predkrščanskega in nekrščanskega sveta. V njem je skrito tudi tisto, kar so takojmenovane «naravne vere» imenovalle vstajenje narave, vstajenje svetlobe, vstajenje sonca, vstajenje luči.

Temna, mrzla zimska doba je nenadoma mimo. Kot čez noč se narava prebudi. Rastoče sonce in radostno kipenje narave podarita človeku bodrilno zavest, da moč smrti in zloma nima zadnje besede na zemlji.

Drobno žitno zrno vedno znova in znova dozori in umre tisočero smrti. Toda te smrti niso dokončna smrt žita. Zrno umre, pade v zemljo, podoba je, da ne bo nikoli več vzkalilo. Vendar se v zrnu skriva čudežna moč, čudežna nevidna življenjska sila. Zrno mora umreti, navidezno umreti, da lahko prinese stokratno novo življenje. Smrt ni konec, ni zadnja resnica življenja, temveč samo SREDSTVO ŽIVLJENJA. Iz smrti življenje živi. Prav v smrti se življenje vedno znova obnovi. Zmaga. Premaguje ovire. Koraka naprej. Leto za letom, stoletje za stoletjem, tisočletje za tisočletjem. Misterij smrti in vstajenja postane skozi to osnovno modrost sveta o premagovanju smrti skozi smrt, preko smrti, o življenju iz smrti, osnovna vsebina vseh veroizpovedi. Svet živi v smrti in živi prav zaradi smrti. Življenje živi v žrtvovanju življenja v smrti. Življenje živi iz tega žrtvovanja smrti. Svet živi zaradi žrtve. Prav žrtvovanje, prav žrtev je najgloblje stvariteljska in odrešiteljska.

Tudi pesniki so velikokrat slutili to izredno moč rojstva novega življenja iz smrti. Pesmi, ki opevajo pomlad, velikokrat nehote opevajo skrivnost vstajenja. Ta tiči tudi v sveti legendi

o Juriju in zmaju. Ko Jurij ubije zmaja, ubije temo, zimo, smrt, mraz in noč. V pesmi Pomladanska romanca je Josip Murn na naraven način nehote zadel veliko skrivnost rojstva novega življenja:

Sveti Juri ta ni pa le cvetni maj,
sveti Juri je božja svoboda
in življenje in moč in priroda,
in tema le zimski zmaj . . .

Sveti Juri ko sonce v njo gleda,
sveti Juri skoz okna k nam gleda,
odprite mu vse na stežaj!

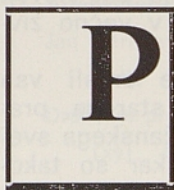
Ni tako težko videti, kaj pomeni Jezusova smrt in Jezusovo vstajenje iz smrti v večno življenje za vse človeštvo. Jezus je osrednje zrno našega sveta in našega neba, ki je padlo v smrt in iz smrti čudežno vstalo, da obrodi

tisočkratni klas! V Jezusu se iskri najstarejša in najbitnejša skrivnost sveta. On je kot kvas, iz katerega bo kot nova, velikonočna potica vstalo v novo luč in novo življenje tolikokrat v smrt pahnjeno človeštvo.

Kupa pelina gre vedno preko naših ust. Jezus je na križu v strašnih mukah sedemkrat zakričal. Vidimo, kako svet in človek umirata in kako lega tema na svet.

Vendar pa vedno znova vstane novi dan. Človek ni zadnji gospodar sveta. Skrivnosti sveta in neba je tisočkrat močnejša od njegove neznatne podobe. Zato mrtvi dan nikoli ne napoči, zato nas gluha pomlad nikoli ne dohiti.

Skrivnostne sile neba premagujejo vedno znova in znova smrt. Iz smrti rastemo v pravo življenje.

pesmi

CVETNA NEDELJA NA KMETIH

I.

Na cvetni teden se pletejo butarice,
oče povezuje vrbovo šibje in bršljan,
bodičje, hrastove in brinove vejice,
otroci nabirajo v gozdu rožnato vresje,
iščejo neznano zelenje z rdečimi jagodami,
prve čebele obletavajo ob potoku mačice.

Na cvetno soboto je butarica spletena,
košati se kot največji šopek v letu.
Mati ji priveže na vrh bleščeča jabolka,
(že jeseni jih je skrila v kašči med žito).

Vsako leto nese drug otrok butarico v cerkev,
(to je nagrada za najbolj pridnega pastirja),
drži jo pokonci kot velikansko dišečo svečo,
kot zeleno plamenico novorojene pomladi;
po butarici deli družina svoje veselje z Jezusovim.

II.

Skozi vrata na cesto obrnjenih hiš,
(tako se je Jezusu odpiralo srce Jeruzalema),
prihajajo vedno novi otroci z butaricami,
bingljajo z jabolki in pisanimi trakovi.

Vso cerkev napolnijo praznična drevesca,
v ladji šumi, kot bi pihal topel veter,
oznanjal konec burje, posta in pokore.

Na trnjevi kroni, ki se že plete za Jezusa,
na cvetno nedeljo vzcvetejo bele vrtnice.

MILENA MERLAK

Velikonočne pesmi

ZADNJA VEČERJA

Trinajst jih sedi za dolgo mizo;
vsi lomijo od istega hlebca kruh,
vsi pijejo vino iz istega meha,
žebrajo iste molitve po jedi in pred jedjo;
dvanajst jih sprejme iste dari, Jezusovo meso in kri.

Dvanajst jih ne verjame, da je to zadnja večerja,
zadnja pred Jezusovo samoto na Oljski gori,
zadnja pred pobegom apostolov na varno,
pred Petrovo zatajitvijo in Judeževim poljubom,
dvanajst jih ne verjame, da bo človek Bogu-človeku krvnik,
da ga bo bičal kot razbojniškega klovna,
da bo padal pod težkim križem, umiral na njem,
kot kruh zabave za razčlovečeno množico.

Toda bila je zadnja večerja za vedno,
zadnja večerja Boga-človeka z dvanajstimi ljudmi,
zadnjič so mu zrlji v skrivnostno ožarjeni obraz,
ob slovesu so mu zadnjič stisnili učlovečeno roko,
ki se je že v grozi stegovala po kelihu trpljenja;—
trinajst jih je sedelo skupaj za dolgo mizo;
vsi so lomili od istega hlebca kruh . . .

Zaprlo se je razcvetelo srce Jeruzalema,
ptiči cvetne nedelje so umolknilo,
razpadle so butarice veselja.

(Ob Sueškem kanalu se slišijo streli...)

Kelih trpljenja je tik Jezusovih ustnic.
Mimo je zadnja večerja s prijatelji:
eden ga je izdal s poljubom,
znanec mu grozi iz zasede,
sosed iztrže Veroniki prst iz rok;
nekdo ne da dovcljenja Simonu iz Kyrene.
Nekateri so se umaknili, drugi se oborožujejo.

Sveta dežela je znova dežela beguncev,
nedolžnih razbojnikov in preganjanih pregnancev.

Človek zagrinja križ groze pred samim seboj,
posvečena tišina je v črnem ornatu,
v zadnji klopi komaj slišen šepet vernika,
zunaj kričanje, razsajanje zvočnikov...

Dopolnjeno je (tudi 1971.):

Sam, sredi sulic, tarča za oči,
nese svoj težki križ na Golgato,
na grič, okrogel in gol kot lobanja.

M. Gaspari: O veliki noči

OLJSKA GORA

Suhe veje odpadajo z golih brez,
v mračnem igličevju gnezdi vihar,
srnina lobanja se beli med dračjem,
na štoru leži zajčja dlaka, na tleh —
črna, razpadajoča vrana.

Pot te pelje po mrtvo zleknjeni travi...

Šele na vrhu Oljske gore se ustaviš.
Tu si sam, skupaj z Jezusovo samoto,
svetu razodeti, preganjani obraz skrivaš v dlani,
zvezde prijateljstva padajo nate kot črni ogorki,
tvoja ljubezen je s poljubom izdana sovraštvu.

Jeklene lisice že zevajo, odprte...

Osvežujočo moč iščeš v ledenomrzlem hudourniku,
(v duhu ti že roke in noge prebadajo žebliji),
a brezove veje postajajo rdečkasto nabrekle,
pod golim lubjem upajo predpomladni sokovi,
iz mrtvih trav počasi vstaja zelena Velika noč.

Z roko v roki z Jezusom se spuščaš z Oljske gore,
skupaj gresta kelihu trpljenja naproti.

VELIKI TEDEN NA VASI

Cvetna nedelja je odcvetela in ovenela:
kmet zasadi zelenje iz butarice na ogone njiv,
blagoslovljeno šibje spravi kot sveti les za Božič.

Vrata hiš in hlevov so na stečaj odprta,
na poljih se gnoji, orje, seje, brana in sadi;
v cerkvi tiho kličejo vijoličasto zagrnjeni križi.

Na vrtu pred hišo je cvetoča češnja nerazumljivo lepa.
čebele zametno brenče, otroci najdejo prve pikapolonice,
pomladno mine zadnja večerja na veliki četrtek.

A takoj drugi dan že zbežijo vsi zvonovi v Rim,
možje in žene, dekleta in fantje se razvrstijo pred spovednico
vaški dečki vrtijo raglje, ves dan nabirajo za lačne in bolne.

Tu je veliki petek. Pred božjim grobom se izmenjuje straža.
V cerkvi na tleh Jezus na križu leži:
vsak tam poklekne,
poljubi žeblje na rokah in nogah
in na srcu kri.

Folklorna skupina »Tone Rožanc« (foto B. Rutar)

VELIKA NOČ NA KMETIH

I.

Na veliko soboto so pirhi že pisano pobarvani, le otroci še iščejo po kozolcih gnezda skrita, a v grmu že velikonočni zajček in zlata ptička tičita.

Hišna gospodinja velik jerbas belo pogrinja, v njem so gnjat, pirhi, potica, hren, ki vabi solze v oči. Brhka hčerka si ga dene na glavo, k blagoslovu odhiti.

Na oltarju se razcvetejo prve pomladanske rože, duhovnik dvigne roke nad velikonočnimi jedmi; na velikonočno nedeljo si jih vsa družina deli.

Cerkovnik zakuri pred cerkvijo visok kres, na večer pred velikonočno procesijo dečki prihite, si blagoslovljeno žerjavico v pločevinaste škatle nalože.

To je sveti ogenj. Nesejo ga vsak na svoj dom. Vihtijo škatle, da žerjavica še celo uro žari. Gospodar se je kot blagoslova za hišo in polje veseli.

II.

Dolga velikonočna procesija se okoli cerkve vije, pomika se mimo obzidja, skozi vas svečano gre, božje podobe in rože so na oknih, sveče gore.

Dvorišča so pometena, hiše imajo pomlajen obraz, možje in fantje škrlatna bandera visoko neso, duhovnik v pozlačenem ornatu blagoslavlja zemljo in nebo.

Božji grob je prazen. Vijoličasto zakritih križev več ni. Cerkveni zbor poje in z njim potegnejo vsi iz vasi: «Kristus Kralj je vstal iz groba, premagana je smrt, trohnoba. Aleluja. Aleluja. Aleluja.»

novela

N

PAVLE ZIDAR

MEJA

Prva nagrada na natečaju Mladike

Meje na tem svetu so vesele in žalostne, brezčutne in nore, krivične in posmehljivo čudne. Eno teh meja, ki ima naštete lastnosti, bomo opisali.

Kje teče?

Med nami samimi, med Slovenci zgoraj ob Matajurju, točno tam, kjer se Nadiža s svojim sanjskim obrazom stegne na jugoslovansko stran.

Tenka črta rečice razdvaja soseda Melhiorja in Tonija na dva dela: Melhior Cibic je jugoslovanski, Antonio Volarič pa italijanski Slovenec. Tako so odločili po zadnji vojni zajetni gospodje in generali.

Poprej sta bila Melhior in Toni samo dva dobra soseda, v vsem sta si šla naproti, v delu in redkem veselju, zdaj pa je usekalo mednju, prišli so potegniti rdečo črto, ki je vidna samo na zemljevidu, morala pa jo bosta občutiti v svojem srcu tudi Toni in Melhior, tako so odločili vsegamogočni tujci.

— Kaj praviš? je vprašal Toni, ko so vojaki zlivali za odhajajočo gospodo apneno črto in se jima posmehovali, ker ju je ločevala.

— Ma Tonio, ma tuo ne buo nieč duobrega, je odgovoril Melhior, ki je stal na drugi strani črte.

— A misliš, da črta že drži? je vprašal nazaj cagavi Toni.

— Ma mislim, da ne še.

— Ti, ga je poklical Toni in pocukal s prstom bliže, zdaj je konec, zdaj sva v riti, ti v svoji, in jaz v svoji.

— Ma Dio mio, a; ti pridejo tlele eni debeli «moharji» in ti rečejo kar takole počez, da sva si tuja državljana, da bom jaz zdaj za tlele k tebe moral imeti pasoš, in ti za k meni ravno tako.

— Ma, se je izpihnil Melhior in gledal za vojaki in tujci, ki so vrisovali v mape črte.

— Pa ne bo nič drugače, kakor sem dejal.

— Ma ...

— In midva, glej, sva enainista človeka, tako je zapisano v cerkvenih bukvah; kdo mi bo zdaj senoženet pokosil, je vprašal Toni, kdo podržal volí, ko bom obračal zemljo, kdo zapel, ko bom žganje žgal?

— Ma Dio bono ga serjejo, je odsanjal naglas svojo bolečino Melhior.

Toni pa je bil vse živahnejši in napadalnejši: — Ti pa imaš hosto tlele, zdaj si še ob to.

Melhior je zamahnil, odsekal še hosto, vse.

Ven sta prišli njuni ženi in se boječe pritikalí razpoloženju obeh mož. Za njima otroci. Vsi skupaj so zrlí za gnečo tujcev, ki so puščali za seboj belo sled.

— Kakor da gosi serjejo, je rekla Tonijeva žena.

— Če niso še kaj drugega, je zvalila Melhiorjeva.

— Zdaj smo si sovražniki, Marija.

— Kakopak.

— A ni to trapasto!

— Uh, ne da bi govoril, je pritisnila gorak jok Melhiorjeva, zadnji trenutek, da ji ni stekel po bradi in životu.

— Skup rodile, skup otroke gor spravljale, zdaj pa pasoš, če ti bom hotela Božič stisnit ali novo leto, god. In če bo tale hotela čriez, je potipala deklico za glavo, ji bomo morali povedati, da je ondotle meja in da jo bodo ustrelili, če bo hotela k tvojim.

Meja se je iz trenutka v trenutek vse bolj naseljevala v ljudi, jih ogrožala in ločevala. Črta je postajala resnica, grozeča in neumna, vesela in žalostna. Bila je že v njih, v nem več, v drugem manj. Samo še gospodarja sta šla čez črto drug k drugemu in se zagovorila v pozno noč. Otroci in ženske pa so se nasmehnilí drug drugemu. Brez večjih pojasnil so razumeli navzočnost črte in od trenutka, ko se je ulegla mednje, niso več prestopili reke. Izgovorili so se na «bomo videli, kaj bo jutri.»

Meja se je začela takoj drugi dan, tretjega dne pa z vso resnostjo in posledicami za vse, ki bi poskušali to, ono, tretje, četrto, peto, deseto, petnajsto, dvajseto.

V kratkem času je meja-črta odtujila Melhiorja in Antonia; nič več si nista pomahala ali si zakričala dobro jutro. Meja ju je odklonila drugega od drugega, le v njima je tekla Nadiža iz duha in ju nevidno vsak dan zblížala v medsebojni pogovor. Kadar sta bila na samem s seboj, se je tudi slišalo, kaj sta si spregovorila.

A voda teži k vodi in človek k človeku, je videl Toni in taisto Melhior, ko se je prek samega sebe pogovarjal s Tonijem.

Nekega dne se je ta človeška voda zlila v eno. Morala se je. Preveč živa in sveta je, da bi zmogla življenje kakor mejna črta: nadutega in vsem v brk.

Antonio Volarič je po nekaj mesecih zamahnil Melhiorju Cibicu, da bi prišel bliže k vodi. Ta je prišel tako, da je prignal vola na napoj, oni pa kravo.

— Kaj je, Toni? je šepnil Melhior.

Okoli in okoli ni bilo nikogar, razen svete kmečke tihote, v kateri je odreveneval čas in so pošumevale muhe.

— Ma veš, Melhior, krava je že deset dni črez, polna je kakor mesec, in bo crknila, če ne pride veterinar.

— Kaj ne poveš!

— Naš je odšel v krtovo, umre ti, vrag, ko ga najbolj nucaš.

— Ma tako je na sveti, Tonio, kadar nucaš, ni. Kaj naj naredimo?

— Pokličí vašega iz Krnkrona. Ma mu dam, na, deset taprgvišnih taužent lir.

— Orka, Tonio ... Dej no! je odsunil veliko, dišečo glavo vola Bajra, ki se je že naveličal čakanja.

— Ma te opalim! mu je zagrozil. Vol se je odvrnil od jeznega gospodarja in pocedil iz gobca srebrno sled v vodo.

— Daj, Melhior, prosim te, glej, kakor Devico Marijo in Boga Jezusa, stori zame to.

— Ma ..., je rekel Melhior in povlekel za sabo vola brez odgovora.

— Daj, je vrgel za njim še enkrat svoj glas Toni.

Melhior je gnal vola in premišljál. Stopil je k ženi v kuhinjo in ji povedal, kaj sta pri vodi govorila s Tonijem. Strah je izgovoril iz njega dolgo prošnjo.

— Kaj naj! je zagrmel v odklonitev in v upanje.

— Kaj naj? Mene vprašuješ, ko veš sam, kaj moraš.

— Kaj?

— Po veterinarja, kam pa. Saj gre za pomaganje.

— Pa meja, ti, ki vse veš, je rekel ves napet.

— Meje ni, ko gre za stvari, ki so življenje.

— A misliš, da je veterinar tudi tvoje pameti, ženska?

— Če ni, ni veterinar.

— Ti boš sodila, saj si prismojena. Kaj pa, če ga soldat počí?

— Ne bo ga.

— Kako moreš reči to?

— Morem, ker vem.

— Kako veš? jo je ujedal kakor razježeni otrok.

— Ženske nekatere stvari vemo vnaprej in bolje kakor ta pametni moží.

— Ti, ja ...

— Jaz, ja ...

Melhior pa je že «gruntal», kako bo šel v karavlo in kaj bo rekel za na telefon v Krnkrono.

Jezno se je še nekajkrat poprestopil po kuhinji, kamor prav nič ni spadal, razen ko je kosil ali večerjal. Preden je odšel, je rekel ženi: — Ti nisi bila nikoli pri ta pravi.

— Ne, je zagnala za njim, slišal jo je ven, ker sem vzela tebe. To vem že dolgo «cajta».

Melhior je zašantal navkreber proti karavli. Še nikoli se ni nesel tja gor toliko težkega.

Še težji se je pristopal nazaj. Skrb se mu je pomnožila s prividi in prisluhi. Le žena je bila brezskrbna in vesela, kakor da jo nosi «ta ženska».

— I kaj boš, ga je držala pri sebi z zgovornostjo, da ne bi zunaj res koga prebudil, danes ti njemu, jutri on tebi; pomagaš, sveti Bog, a veš, kaj to je?

— Vem, glava ti lahko pade v naročaj.

— Nikdar, kadar pomagaš, kadar kradeš, ja.

— Boš ti, jo je ošvrknil z glasom.

— Spij malo!

— Kar ti ga daj! Tvoj jezik se suče, ko da si ga že.

— Ma si ti nemaren!

Zunaj je sijalo predvečerno sonce in majniški travniki so razlivali v drncu vetra sij, kakršnega še ni bil videl. Na oni strani pa se je že nekajkrat prikazal Toni, kakor da nekaj nosi.

Čas je postajal vse težji. Tesnoba je sploščila ubogega človeškega duha, da je moral večkrat nastran.

Z večernimi sencami pa je priropotalo vozilo, imenovano «balila». Iz škatle je kakor iz truge izstopil veterinar Frančiško, dolgin, za Melhiorja popolna neznanka, za njegovo ženo pa docela jasen fant, človek, ki ima dobro srce in nekje dobro mater, ki bije zanj vsak trenutek.

Veterinar je pogledal po praznem dvorišču in se z naglimi koraki nameril v hišo, potrkal in vstopil.

— Dober večer! je pozdravil in vdihnil vonj kmečke kuhinje, ki ima isti dobrotni vonj kjer koli.

— Dober večer bogdaj, je zrasel Melhior. Žena Marija ga je začela sijoče opazovati.

— Vola imate bolnega, so sporočili s karavle, je povedal precej naglas, kakor da ima opraviti s prigljušnimi.

— Ej, ne jè, ne jè, je rekel Melhior in shodil.

— Koliko časa že ni jedel?

— Saj to je, saj to je, je šel k priprtim vratom, veterinar pa za njim.

Bog moj sveti, kakšne klati! je pomislila žena. In na hitro začela moliti in vleči na uho, kaj bi se slišalo.

Onadva sta se zgubila v hlev.

Vol Bajro se je bistro zagledal v tujca kakor tudi krava Ajda.

— Tale, ga je lopnil s polno dlanjo po bedresu Melhior.

— Koliko časa ne jè?

— Jaz ne vem, več dni, je odgovoril in se s svojo Nadižo duha dotaknil veterinarja na skritem mestu, kjer ima tudi on svojo dušo reke. Tedaj je zaznal: bo.

Veterinar je odložil torbo na stolček za molžo, vzel stetoskop in začel prisluškovati Bajrovi prebavi, ki je bila čisto v redu. Volu pa je dobro delo, da mu nekdo vtira prste v srbečo hrbtenico. Obliznil je veterinarjev komolec in spremljal z jasnim pogledom gibe, ki so mu bili že znani.

Veterinar je posumil.

— Ali je tistole blato od danes? je vprašal Melhiorja.

— Je, je.

Še enkrat si je ogledal vola, kakor da ga kupuje, in rekel: — Volu ni nič, da ni krava.

— Krava? je bleknil Melhior.

— Vol je v redu, je izstopil na hodnik veterinar in jel ogledovati veliko dobro zadnjico, ki ga je spominjala na domači hleb kruha.

— Jja, je rekel Melhior, ampak res ni jedel. (In ko je to spet zinil, se je s svojo Nadižo približal veterinarjevi reki in jo vprašal, če bi ... Če bi kaj? je odgovorila veterinarjeva Nadiža.)

— Saj je v redu blato, je odgovoril veterinar.

— Veste, je odgovoril mukoma Melhior, za soseda bi pravzaprav šlo.

— Katerega? se je stanjil v posluhu veterinar.

— Tam črez, je pokazal Melhior.

— Kaj, a nima italijanskega veterinarja?

— Umr! je, ko ga je nugal, a ni smola.

Veterinar se je nasmihal in gledal skozi zamazano šipo hlevskega okenca hišo onkraj reke, ki ga je tudi čakala in opazovala.

Bil je ujet, je začutil. Kako preprosto ga je. Če reče nazaj, meja je, bo padel pred seboj iz človečnosti, če pa gre, lahko pade pod streli zaradi človečnosti.

Kaj je bolje, je vagal: biti mrtev zaradi človečnosti ali ne biti človek zaradi meje?

Vprašal pa je: — Kje so stražarji?

— Zdaj ob mraku se ne vidi, je rekel Melhior.

— Kako mislite?

— Jaz bi gnal vola, vi pa bi šli sklonjeni za njim v tehle škornjih.

Veterinar je premišljal. Obraz se mu je zasvetil od skrbi.

— Ste me, je rekel naglas.

— Gospod, deset taužent lir vam bo dal.

— Kaj pa, Cibic, če jih ne bom sploh potreboval?

Zdaj se je zavestil Melhior od skrbi za neko življenje.

— A mislite? je le zdahnil.

— Mislim tudi na to.

— Prav imate.

— Veste kaj, je rekel veterinar, pejva. Kaj, je kaj rekel, kaj je kravi?

— Polna je ko luna, je čez deset dni.

— Dobro, dajte mi škornje.

— A ste kaj hudi?

— Cibic, ne, je pa reskirano. Ampak kmet sem tudi jaz. Vem, kaj je kmetu krava pred porodom: njegova žena. Kako grem, rad ali ne, pa menda ni važno.

— Ni, je ustrelil Melhior.

Veterinar si je nataknil škornje in vzela torbico.

Zunaj se je že zmračilo.

Vol je stopil v hladen mrak ves skrivnostno. Veterinar se je, sklanjaje za njim, prestopal kakor on: težko in počasi.

Ob vodi, ko so prišli, je zabrodil čez in se po nekaj korakih razpustil v duh mraku.

Melhior je prisluhnil večeru, polnem odrevenega časa. Vol je pil v dolgih požirkih. Ko pa so se onkraj v Tonijevem hlevu prikazale luči, je bil tako ganjen, da je hrknil in da mu je solza prišla v «uč.» Podrgnil si jo je z rokavom in potegnil vola za sabo.

Že je bila noč. Stopala sta počasi in trudno. Tako gremo v večnost. (Vsak s svojim volom.)

Zamotvozil je Bojra in odšel za hišo prisluhni česti, če ni morda na nji prisluškujočih človeških sledi.

Vseposod je dihala tišina.

Stal je tam zunaj sam, da bi premotil kogar koli, ki bi ga zdaj zaneslo k njemu.

Žena ga je prišla ven povprašat, če je vse v redu, a ji je Melhior pokazala, naj gre takoj nazaj. Odšla je tiše, kakor je prišla.

Nekje je vlekel čriček svoj žalostni čiri.

Pri Toniju so luči zasvetile svetleje.

Ratalo je, da se je razveselil Melhior.

Čakal je še kakšno uro, ko je v temi začel čutiti človeka. Slišal je njegov dih. In hlipanje gumijevih podplatov.

Stopil je naproti.

Dih je že prejemal obrise. Povlekel ga je za seboj v kuhinjo.

Veterinar je bil videti spremenjen. Drugačen v postavi in glasu.

— Kako je bilo? je vprašal Melhior.

— Dva sta bila, je odgovoril, smejoč se.

— Dvaaa!

— Dva. Če ne bi prišel, bi šlo vse v nič.

— A vidite, je poočital Melhior.

— Lahko pa bi res šlo, je rekla žena.

— Lahko, je odgovoril lahkotno veterinar, meja je meja, zakaj ne bi bila tudi za krave.

— Vidite, pa so le trije več, je rekel Melhior, ali ni bolje, da enkrat ni bilo te črte.

— Kaj pa, Cibic, če bi bilo štirih manj zaradi tega?

Melhior je zlomil čelno črto in prikimal: — Res, tudi tako bi bilo lahko.

— Pa ni, je odpela prijazno žena, jaz sem čutila, da bo tako, kot je.

— A res, se je zasmel veterinar.

— Res, gospod.

— Boste pili?

— Ne, je vstal veterinar, drugič, Cibic, ko se bom manj tresel.

— Ste hudi?

— Ne, hud bi bil, če bi zvedel, da ste me mislili poklicati k temu revežu, pa me zaradi meje niste.

— Gospod! se je razživel Melhior.

— Človek je zato tu, Cibic, da pomaga človeku, zakaj pa maslite, da smo?

— Gospod! Kako ste vi fejest! je rekla še žena.

Šla sta za njim v noč, dokler ni odhropel v breg in se prekobalil čezenj v gluhoti noči.

Tedaj sta oba začutila, da sta prestopila mejo nečloveškosti in da jo bosta odslej zmeraj. Še več: da meje sploh ni, nikjer in nobene meje, če le-te ni v človeku.

— No, je rekla žena, ko sta bila spet v kuhinji.

— Nič no, je odgovoril gospodujoče Melhior, sedel v zapeček ter se zamaknil v pračiko, kjer so svetniki napovedovali vreme za konec meseca.

spomini

ANTON KACIN

JOŽE ABRAM

(pisatelj, planinec)

O župniku Jožetu Abramcu je Goriška Mohorjeva družba predlanskim izdala lepo knjigo; z njo je postavila dostojen spomenik temu zaslužnemu javnemu delavcu in srčno dobremu duhovniku Gospodovemu.

Vendar morda ne bo odveč, ako napišem o njem nekaj besed tudi jaz. Poznal sem ga osebno in srečevali smo se kjer koli v viharjih letih: v Gorici pri sejah, v župnišču v Pevmi ali pa v gorah, posebno na Sv. Višarjah. Vsi smo ga spoštovali zaradi njegovega javnega dela, a morda še bolj zato, ker je bil po svoji naravi odkrit, iskren in dober, čeprav se je na prvi vtis zdelo, da je malo oglat; bil je socialno čuteč in vedno pripravljen za pomoč. Večino svojega dela je posvetil Goriški, zlasti gornji Soški dolini. S svojimi spisi o Ukrajincih in s prevodi ukrajinskih pesnikov pa je segel daleč preko slovenskih mej med vzhodne Slovence, ki ga imajo še danes zapisanega v svoji kulturni zgodovini.

Po rodu je bil Kraševcevec. Bele žene Rojenice so mu v Štanjelu ob rojstvu dne 2. februarja 1875 napovedale, da pojde v šole in da postane duhovnik. Gimnazijo je obiskoval najprej v Gorici, višje razrede pa v Ljubljani, kjer se je vključil v osrednji slovenski kulturni krog. Spoznal je dr. Janeza Kreka, ki je zbiral nadarjene srednješolce, med katerimi sta bila, kot vemo iz slovstvene zgodovine, tudi Oton Župančič in Ivan Cankar. S Krekom je Abrama vse življenje vezalo iskreno, neporušno prijateljstvo. Bogoslovje je končal v Gorici. Na novi maši 23. julija 1899 mu je govoril dr. Krek.

Takoj jeseni se je začela njegova dušnopastirska pot, ki ga je peljala v Bovec (sept. 1899), Trento (sept. 1901), Novake (okt. 1904), Bilje (avg. 1907), Obloke (sept. 1911); dva meseca pred koncem vojne (1. sept. 1918) je postal župnik pri Sv. Luciji (Most na Soči), naslednik Jožeta Fabijana, velikega dobrotnika pisatelja Preglja. Točno čez enajst let (1. sept. 1929) je prišel v Pevmo v neposredno goriško okolico. Leta 1938 je šel po uradnih opravkih v Ljubljano. Pri svojem starem prijatelju dr. Antonu Breclju, ki je bil do konca prve vojne zdravnik v Gorici ter eden izmed voditeljev nove struje, je Abram 22. junija umrl.

Jožeta Abrama bomo šteli med tiste javne delavce, ki gradijo srednja nadstropja narodne kulturne stavbe. Brez njih bi tudi sami vrhunski ustvarjanci imeli trdo življenje. Prešernova usoda priča o tem dovolj zgovorno. Abramovega dela se je v teku let nabralo precej, kljub temu da ni pisal z lahkoto. Prikazal bom nekaj važnejših momentov, zaradi katerih zasluži častno mesto v naši pišočih republiki.

Pisati je začel v dijaških letih. Pesmi je objavljaval v

otroških listih Vrtec in Angelček, pozneje pa v dijaški Zori. Dr. Krek, ta široka slovanska duša, je seznanil njega in moderne pesnike z ukrajinsko poezijo. Med vsemi Krekovimi takratnimi učenci se je v ukrajinsko vprašanje najbolj poglobil Abram. V raznih letnikih Doma in sveta je objavil več razprav o Ukrajincih in njihovih pesnikih. Prvo, o pesniku Tarasu Ševčenku, je napisal v Bovcu (1901). Izdal je dve knjigi prevodov iz ukrajinskih pesnikov. Prvi je bil »Kobzar« (1907); sledili so mu »Hajdamaki« (1908). Med prvo svetovno vojno je bilo v naših krajih veliko ruskih vojnih ujetnikov; med njimi so bili tudi Ukrajinci. Abram je govoril z njimi in jim včasih tudi pridigal. O tem je poročal v Domu in svetu (Mazepovec, 1917). Krek je bil ustanovil nekaj ukrajinski kozaški krožek. Člani so imeli kozaška imena: Ostap (Krek), Bajda Kazak (Abram), Bogdan Kazak (Breclj). To so bili tudi njihovi slovstveni psevdonimi.

Slovanska zavednost in panslavizem sta bili tedaj tudi pri nas močni idejni sili, ki sta zlasti mlajšim rodovom dajali novih energij. Kjer Slovani niso imeli v rokah politične oblasti, so se radi zatekali v veličino slovanstva in v sijajno preteklost po svetle zglede narodne samostojnosti. Tudi Abram je stopil na to pot, kot že pred njim Krek in Finžgar. Leta 1914 je izdal v Ljubljani narodno igro v vezani in nevezani besedi »Vmeščenje Valuka za gorotanskega kneza in vojvoda pri Gospe Sveti na Koroškem okoli l. 620 po Kr. rojstvu s staroslovanskim poganskim obrednim praznikom.« Torej kmalu po prihodu Slovencev na današnje ozemlje. Uporabil je slovanske, posebno pa ukrajinske narodne obredne pesmi. Pevske točke mu je z uporabo ukrajinskih narodnih napevov priredil Vinko Vodopivec. Dejanje se razvija po takrat znanih zgodovinskih virih; predstavlja se idilično državnopolitično življenje v pradavni preteklosti, ko je menda še povsod vladala postava, pravice in poštenje.

Abramovo ime je tesno povezano s čudovito triglavsko pripovedko o Zlatorogu. Kda ve, kateri genialni ljudski umetnik, morda kak divji lovec, ki mu nikoli ne bomo vedeli imena, je prastaro slovansko bajko o dobrih belih ženah Rojenicah postavil v triglavske gore, ji dodal bajnega gamsa Zlatoroga, ki čuva neznanske zaklade v Bogatinu, in čudodelno rožo mogoto, in te motive združil v enotno pripovedko, ki spada po mnenju nepristranskih literarnih zgodovinarjev med najlepše, najbolj pesniške evropske ljudske pripovedke! Vsekakor je ta pripovedka dolgo živela med ljudstvom v triglavskem pogorju. Prvi jo je zapisal Karl Deschmann leta 1868. Dve leti zatem je prišel iz daljne Turingije v Trst pesnik Rudolf Baumbach; bil je za domačega učitelja. Seznanil se je z Deschmannovo objavo o Zlatorogu. Snov ga je tako

zgrabila, da je začel snovati alpski ep. Znani tržaški alpinist dr. Julius Kugy je Baumbacha poznal kot dijak. Spremljal ga je na nedeljskih sprehodih po kraških gmajnah. Baumbach mu je večkrat navajal odlomke iz nastajajoče pesnitve. »Zlatorog« je prvič izšel v Leipzigu 1877. Doživel je nenavaden uspeh. Te dni sem imel v rokah izdajo iz leta 1890, ki navaja dotakratno naklado: 31.000 izvodov. Tudi za številen narod, kot so Nemci, je to nekaj izrednega. Ta izdaja seveda ni bila zadnja. Še pred petimi leti (1968), torej za stoletnico Deschmannove objave, je v Münchenu izšla bibliofilska nemško-slovenska izdaja (Funtkov prevod) z literarno-zgodovinskimi študijami. Zaradi neposredne lepote in tragične napetosti je dejanje Baumbachovega Zlatoroga pritegnilo pet nemških skladateljev, ki so komponirali opere in kantate s temi motivi. Tudi slovenski skladatelj Viktor Parma je zložil opero Zlatorog; Aškerc pa je napisal dramatično pravljico v verzih z istim naslovom.

Abram se je s to snovjo sprva bavil drugače. Dolga leta je iskal med ljudstvom in v tisku podatke o Rojenicah, Zlatorogu in o vsem, kar je v zvezi s to pripovedko. Ko je končal, je objavil korenito razpravo v Koledarju GMD (1927). Planincu dr. Kugyu se je zdela tako zanimiva in pomembna, da jo je v svojem delu »Pet stoletij Triglava« (Fünf Jahrhunderte Triglav, Gradec 1938) v celoti objavil prevedeno v nemščino. Prevedla sta jo dr. Venceslav Tuta in Kugy sam, ki je napisal tudi nekaj toplih uvodnih besed, s katerim predstavi namškim bralcem Abrama: »In sedaj pridi k nam, premišljujoča pesniška duša Jože Abram. Pripoveduj nam o triglavskih bajkah in daj, da bomo poslušali tvoj s tolikim trudom sestavljeni letopis o zlatem zakladu v gori Bogatin. Sedli bomo k tebi kjer koli visoko tam gori na mehko žametno alpsko trato. Kako je lepo tam zgoraj!... Rojenice, bele gorske žene (die Rojenice, die weissen Frauen der Berge) stojijo blizu nas in nas milo blagoslavljujejo. Začni, ljubi prijatelj, kajti na tem mestu si poklicani evangelist svojega ljudstva...» Te lepe besede, ki zvenijo kot slovo, so bile natisnjene v letu Abramove smrti.

Med pisanjem razprave o Bogatinu je Abram obdelal to snov tudi v dramatični obliki. Tako je nastala ljudska igra v petih dejanjih »Zlatorog«, katero so menda igrali v Ljubljani leta 1927. V tisku pa je izšla 1934 v Ljubljani. Avtor je bajni svet Zlatoroga in Rojenic postavil v preveč realistično, konkretno ljudsko življenje 17. stoletja; preveč tesno je združil dve tako različni okolji; zato delo ni posrečeno.

Z Zlatorogom je Abram imel opravka še enkrat. Tržaški pesnik in prevajalec Ario Tribel-Tribelli je pripravil italijanski prevod Baumbachovega epa. Pri tem delu mu je Abram pomagal s podatki in nasveti. Prevod je izšel v Trstu (1930) z naslovom »Le leggenda del Tricorno (Zlatorog)«. Prevajalec pravi, da gre zasluga, da se motiv Zlatoroga ni izgubil, trem: Deschmannu, Baumbachu in Abrammu. Tribelli je Abrammu poslal en izvod prevoda s prošnjo, naj pove svoje mnenje. Tribellijev prevod je dober, a pregnantnosti izvornika ne dosega. Abrammu ni kdove kako ugajal in to je v pismu Tribelliju tudi povedal: »Die Übersetzung ist Ihnen halbwegs geglückt.« (Prevod se Vam je za silo posrečil). Ta stavek mi je povedal Abram sam tako, kot je tu zapisan.

Dostavil je še: »Anti ni bil užaljen, srepina, ko sem povedal odkrito, kakor mislim.«

Ena najmočnejših Abramovih potez pa je bila lju-bezen do gor. Prelezel je vse Julijske Alpe in o gorah je mnogo pisal v Planinski vestnik in v druge liste. Delal je pri Slovenskem planinskem društvu; zlasti je znal svetovati, kod naj se napeljejo nove poti v Triglavskem pogorju. Sam je bil bil vztrajen pešec. Na Sv. Višarjah je nam mlajšim dal dober nauk za hojo navzdol po strmini: »Ne stopajte trdo; kolena morajo biti prožna, sicer vas bodo noge hudo bolele.« Hodil je enakomerno.

V smislu Krekovih naukov je delal pri ljudskih organizacijah. Ljudje so nagonsko čutili v njem človeka, ki jih razume in jim želi dobro. V Trenti je menda poznal vse divje lovce. Povsod, kjer je pastiroval, je ustanovil verske, izobraževalne, gospodarske in tudi politične organizacije. Zlasti je skrbel za dijaški in duhovniški naraščaj. Dijakom je pomagal tudi gmotno; bil je nena-vadno dober.

Na eno vprašanje pa še nisem našel odgovora. Nam-reč na to! Kdor je Abrama poznal, mi bo pritrdil, da je bil nekakšna prapoboba Pregljevih duhovniških osebnosti. Iskren, prepričan duhovnik, zvest Cerkvi in njene-mu nauku, srčno dober, včasih za spoznanje robat, odkrit, pravi ljudski človek, skratka osebnost, kakršno je Pregelj v svojih delih po potrebah časa, kraja, živ-ljenja in dejanja variiral, a osnovne poteze povsod ohranil. Pregelj je Abrama gotovo poznal; zanj je vedel iz slo-venskih knjig pred prvo vojno. Abram je bil potem enajst let župnik pri Sv. Luciji, v Pregljevem rojstnem kraju. In vendar zaman iščeš Abramovo ime v Pregljevih spisih. Pregelj omenja imena mnogih duhovnikov. Abram-vega nikoli, vsaj kolikor sem mogel ugotoviti pri bežnem pregledu Izbranega dela, ki ga je uredil Koblar. Kako naj si razlagamo to zadevo, ki sicer ne spada med poglobitvene probleme slovenske literature?

Jože Abram je imel dva značilna psevdonima; Bajda Kazak in Trentar. Te dve imeni najbolj označujeta njegovo vlogo in pomen v našem življenju v prvih deset-letjih tega stoletja.

Lepa ko pomlad, ubrana ko velikonočno pritrkavanje...

Lepa je naša govorica. Ali kdaj poslušate njeno melodijo, muziko naše besede? Njeno mirnost, njen ritem, ki je ubran, enakomeren, ki se po našem čustvu stopnjuje in razgibava. Naši vokali zvene in pojo, le izgovoriti jih moramo lepo in polno. Stavek, v katerem izražamo svojo misel, zveni kot muzika, le pripovedovati ga moramo z vso pozornostjo in skrbnostjo in ne smemo požirati zlogov. Tudi ne smemo ničesar izgovarjati leno in površno.

Med nas se je ugnezdila prevelika komodnost v izgovoru in pogovoru. Narečna govorica je lepa in jo občudujemo. Toda premalo spoštljivo se bližamo svojemu knjižnemu jeziku. Opazujem ljudi, delavce, obrtnike in študente, ki govore italijansko: lepo in dostojno. V trenutku pa, ko sem prepričan, da so pred menoj Italijani, začno govoriti v kakem slovenskem narečju. Ta pogovorni jezik je nemaren, brez vsake kultiviranosti, navadno pomešan spet s tujimi izrazi, a malomaren izraz, izraža nevažno občutje.

Naenkrat se mi zdi, da ti moji sopotniki ne bi mogli povedati nekaj lepega v tem vulgarnem narečju. Če bi morali izraziti kaj vzvišene, kaj poetičnega, intimnega, tedaj bi se naj-

brže poslužili drugačnega izražanja. Verjetno drugega jezika.

Zato se moramo vsem tem, ki ne poznajo lepote materinega jezika, ali pa ne verujejo v to lepoto, približati z lepo našo besedo. Odkrivati jim jo moramo najprej mi, ki smo očarani od nje, skrbeti, da bo zvenela povsod v najlepši melodiji.

Najprej v naših domovih. Učimo najmlajše kar najlepše govorice. Ne popačenke, ne mešanice, ki ni ne eno ne drugo, skušajmo z otroki govoriti kar najlepše slovensko. Berimo kdaj z njimi naglas. Popravljajmo jim napake in izboljšujmo in plemenitimo njih jezik. Tisoč in petsto let so ohranjevali naši predniki slovensko govorico v svojih domovih. V težkih in nevarnih časih. Pa menda ne bomo zapravili te bogate dediščine mi čez noč!

Naši učitelji in profesorji morajo potem ohranjati in gojiti slovensko govorico dalje v šolah. A najprej morajo prodreti do lepote jezika oni sami — učitelji in profesorji. Ne morem si predstavljati, da bi mogel kdo navdušiti in vneti ljubezen do jezika, če ni on sam očaran od njegove lepote. Naši učitelji in profesorji se vse premalo izpopolnjujejo prav v

poznanju literarnega jezika. Ali ni čudno, da v naših ljudskih šolah še vedno govore otroci — zelo pogosto! — jezik izpred šestdesetih let, ko deklamirajo, ko nekaj pripovedujejo. Poslušajte jih, kako so jih naučili! Ta govor je nekaj nenaravnega, izumetničenega, privzdignjenega! To je kot bi žagal drva ali rezal solato. Nikjer ne zazveni lepota, ne naravnost govora, ne preprostost, a vendar vzvišenost. Čudim se, da imamo toliko tečajev za različne usposobljenostne in ne vem še kakšne izpite, da bi postali vsi čim prej in čim bolj «stalni» (gotovo je to prav), a zdaj bi moral narediti nekdo še tečaje za izpopolnjevanje materinega jezika. Na šolskih proslavah in v radijskih oddajah pride vsa ta revščina poznanja materinega jezika pri našem učiteljstvu do zelo jasne slike.

V naših šolah naj tedaj zazveni naša govorica v vsej polnosti in melodiji! Da pa bo lahko, naj se tudi naše učiteljstvo oklene jezika z ljubeznijo in predanostjo. Morda je skrajni čas v šoli, da pridobimo mladino za materin jezik. Če smo jo kot učitelji odbili prav pri pouku slovenščine, smo jo najbrže za vedno izgubili.

Poslušajmo z najmlajšimi radijske oddaje! Oddaje, ki so njim namenjene. V teh oddajah

posvečamo veliko skrb prav lepemu jeziku, pravilni izgovarjavi.

Tudi ob tej priliki izražamo željo, da bi postaja posvetila lepemu jeziku v vseh oddajah vso skrb. V jeziku naših časnikarjev so včasih prehudi spodrsaljaji, tudi v intervjujih in drugih pogovorih moramo težiti za tem, da bo jezik v oddajah res lep in čist.

V splošnem je tudi v cerkvi naš jezik lep in dober. Popolnoma pravilna je kritika kaplana nad župnikom, ki ni Slovenec, ki pa želi pridigati na veliki praznik slovenskim vernikom v spakedranem jeziku. Cenili bomo že voščilo — nekaj besed — tudi v našem jeziku, glavni del govora pa naj ima tudi na veliki praznik kaplan.

Vse priznanje tistim, ki so se naučili naše govorice, toda za nas je tudi jezik velika dobrina, čutiti moramo njegovo lepoto in njegovo vsebino, njegovo melodijo in barvitost. Tega pa nam zlepa ne bo mogel posredovati tujec, kakor tudi nas tujci hitro prepoznajo, da ni njihov jezik naš rodni izraz.

Vrnimo se k lepoti svoje govorice tudi na športnih poljih in na smuških poljanah; in za cerkvene kore, ko smo odpeli pesem; in na ceste in na hodnike naših šol; in med učiteljice in profesorje zunaj učilnic. V vasi in v mestu. Segajmo po slovenskem čtivu v naših domovih in v naših športnih klubih, naši stenčasi naj bodo napolnjeni s slovenskimi časopisnimi izrezki in napisi — skrbite za to vi, kontestatorji proti vsemu, kar ni pozitivno po našem mnenju — skrbite, da bodo šolska poslopja, ki so jih priborili vaši očetje s svojimi žrtvami na bojiščih in v taboriščih, skrbite, da boste tem pridobitvam ohranili slovensko podobo tudi na zunaj: na stenčasih, na šolskih hodnikih, na poti v šolo in na poti domov . . .

In vi, slovenski zdravniki in zobozdravniki, ki imate tudi slovenske paciente, dajte v sprejemnico tudi slovensko revijo, tudi našo revijo! Saj ne boste s tem odbili nikogar, prej boste koga pridobili!

In slovenski bari in barčki, pa gostilne in restavracije — zakaj bi bili brez revij v naši besedi?

Dajmo čast svoji materini besedi! Brez strahu in brez občutkov manjvrednosti.

Morda nikdar ne zveni naša govorica tako lepo in tako slovesno kot prav v prazničnih dneh. V liturgiji bomo preko domače besede odkrivali neslutene globine božjega razodetja. V velikonočni pesmi pa nam že stoletja prekipeva srce od sreče ob odkrivanju odrešenja.

Te dni bo zvenela naša beseda v vsej slovesnosti tako v malih vaških cerkvah kot v velikem stolnem nadškofijskem božjem hramu; njena melodija bo plavala po naših vaseh v procesijah za banderi — bodimo tudi mi romarji in oznanjevalci te lepote v pomladnih jutrih in potem še dalje v ves poletni dan!

Balada O svatbi V Kanaanu

Nenadoma pa krik in ženske vse na kup!
Zijalom ženskimi namreč starešina je previti
uspeš skrivaj je krilo h krilu brž zašiti,
z majoliko vode je pljusk! krstil vse skup!
Hotele so zbežati vsaka v svojo stran,
a spete skačejo, uteči ni mogoče,
gnetó se, plešejo, da vse od smeha joče,
njih direndaj leti čez vso deželo Kanaan.

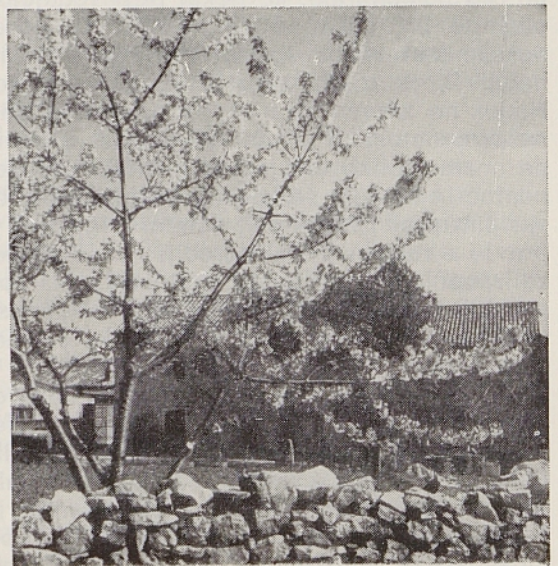
A tudi v hiši se zdaj slika spremeni —
za mizami si šepetajo slabo sporočilo,
da se je vino v sodih skoro osušilo,
vsak žejen je in šobi se, ker vina ni.
To Materi pove apostol Janez vdan.
A ona: «Pst! Porečem sinu, kar molčite,
in kar vam bo naročil, hitro izvršite
in kmalu se bo znova razveselil ves naš Kanaan.»

Pa vpraša Jezus: «Prazne sode kje dobim?»
«Tu jih je šest!» — «Vodó brž iz vodnjaka v nje nalijte,
do roba jih lepo po vrsti napolnite
in prinesite sem, da blagoslov svoj podelim! —
No, starešina, če ste piti kaj voljan!»
In naglo mož zajel je na globoko,
izpil do dna, začudeno povzdignil roko:
«Ej, takega nam vina ni rodil še nikdar Kanaan!»

Ves Kanaan bil poln je svatovskih priprav!
Šest dni pošiljali okrog so opentljane zvače
in vabljenici so sključeni nosili vkup pogače —
zato tak roj se je častitih gostov zbral!
Prišel celo je z materjo Gospod ta dan,
prišel ta nazareški pridigar čislani —
šlo je od ust do ust, so kimali vaščani,
da take svatbe ni bilo nikdar še, kar je Kanaan.

Krog voglov žensk je radovednih kakor muh
in vsaka živo govori in vsaka rada sliši,
kaj naložili bale na vozove so pri hiši,
ob tem za drugo mrtve so oči in sluh.
In zopet, kakšen strošek bo za takle dan,
peč krušno kurili ves mesec so pretekli,
in petkrat menda v njej samó meso so pekli,
zaplečeval pa bo bržčas pri njih lahko ves Kanaan.

Potem spet radovedno v okna se ozro,
kak ženin v hiši skrivoma in udržano gleda
nevestico svojó, ki starešini je soseda;
kako nevesta sije svetla ko zlato,
od sreče nema, kot da govor ni ji dan;
kako družici drug zdaj medenjaka podaja,
tresočih rok, v očeh pa črnih žar mu vtaja —
morda ugleda kmalu novo svatbo rodni Kanaan!

In spet ni manjkalo mu lepih besedi:
 «Zdaj godci moji mladi inštrumente naravnajte
 naglas jo režite, zdravico krepko zaigrajte
 častiti materi in sinu še na mnoge dni!
 Da skoro dom imel bi, grunt prostran.
 Ženico kakor cvetje v oknih krasno,
 čez dan dehti naj, v noč žari naj jasno!
 Dotlej zapomnimo si svatbo vsi in ves naš Kanaan!»

Molče povesi Mati žalostna oči,
 očitno v težki slutnji in prikriti bolečini —
 zameril skoro vsak je te besede starešini,
 obenem čaka, kaj mu Sin odgovori.
 On pa povzdigne polno čašo nasmejan:
 «Tuš! Fantje muzikantje! kar začnite piti!
 Kjer dobri so ljudje, je vselej dobro biti —
 povem vam večer bo ostal spomin na svatbo to in Kanaan!»

Iz češčine prevedla

A. Smolej

Enosmerna pot je zgrešena

Del italijanske, pa tudi druge javnosti je sprožil vihar protestov, ker je papež Pavel VI. sprejel južnovietnamskega predsednika Van Thieua na zasebni obisk. Nekateri krogi so papežu očitali, da je s to potezo posredno odobril kruto ravnanje Van Thieuovega režima s političnimi jetniki v Južnem Vietnamu. Da smo si na jasnem: če so poročila o mučenju tamkajšnjih političnih jetnikov resnična, je to početje vredno vse obsodbe. Vsak pošten človek bo moral po vesti in zdravi pameti dodati, da so prav tako vredni obsodbe nekateri diktatorski režimi v takoimenovanem zahodnem svetu. Kar nas preseneča in kar je zadnja leta žal prišlo v modo, je enosmerna cesta, po kateri drviyo te obsodbe in demonstracije, ki jih spremljajo. Nekateri ljudje v slepi pristranosti — da ne rečemo hinavščini — in zato, da bi za vsako ceno pokazali svojo «modernost» in «naprednost», ne vidijo ali nočejo videti nasilja in diktature na drugem bregu, kjer je po njihovem mnenju dovoljeno teptati človečanska čustva in demokratične svoboščine, izvajati nasilje v imenu marksističnega tabuja, pošiljati v norišnice pisatelje in znanstvenike, ki mislijo z lastno glavo, zatirati s tanki voljo narodov, ki bi radi dali marksizmu človečanski obraz in podobo.

Papež je zadnje čase sprejel Nixona, Goldo Meirova, egiptovske predstavnike, gospo Binhovo, že pred leti je iskal in dobil stike celo s pokojnim Hočiminhom. Vse to je naredil, ker ni hotel zamuditi nobene priložnosti za dosego miru na svetu, zlasti v Indokini in na Bližnjem Vzhodu. Ni se oziral na ideologije ali politično prepričanje, delo, osebnost, priljubljenost ali nepriljubljenost ljudi, s katerimi je govoril. Vsem je odkrito povedal, kaj misli o miru, vsem brez razlike je polagal na srce

družbeni problemi

načela o mirnem človeškem sožitju na temeljih resničnega bratstva. Pozorno je poslušal obe plati zvona.

Žal imajo danes mnogi ljudje čudne pojme o lju-bezni do bližnjega, o odprtosti, dialogu, pluralizmu, sožitju. Ko visoko dvigajo zastave teh sakrosanktnih vrednot, jih zatajijo takoj, ko bi morali v njihovem imenu tudi sebi in enako mislečim potrkati na prsa in se vprašati, ali jih tudi sami izpolnjujejo in ali zahtevajo njihovo veljavnost za vse in do vseh. Žalostno je videti, kako pozorno in pogumno se zaganjajo za žrtve krivic in zatiranja samo na eni strani, nimajo pa poguma dvigniti glasu, ko gre za žrtve druge krute ideologije in včasih celo hvalijo zatiralce teh žrtev. Jasno je, da je krivično in zgrešeno grmeti samo proti enim žrtvam, molčati pa o trpljenju velikega dela človeštva, ki je prisiljeno prenašati prav tako nečloveško marksistično zatiranje, zlasti zatiranje tistih po svobodi hrepenječih duhov, ki jim v imenu proletariata (ki nima s tem nič skupnega) natikavajo nagobčnike ali jih pošiljajo v taborišča za prisilno delo ali v umobolnice. Z vso dušo odobravamo oporekanje vsega, kar duši človeka in njegovo svobodo. Odklanjati pa moramo enosmerno pot, odklanjamo dvojno mero. Za vse žrtve nasilja naj velja enako merilo, zakaj sicer je kontestiranje le pristranska enosmerna in krivična burka, ki ne brani človeških čustev, ampak jih namerno grobo krši. In če papež sprejme vse razlike, če vse v enaki meri brez dlake na jeziku roti, naj bodo miroljubni in človečanski, moramo njegovo pravično, do vseh enako ravnanje le odobravati in si ga vzeti za vzgled.

xy

Nova delavna pogodba kovinarjev

Šest mesecev razgovorov, pogajanj, sondiranj in stavk je bilo potrebnih, da je prišlo do podpisa novih delovnih pogodb, ki zadevajo 1.200.000 kovinarjev državnih in zasebnih podjetij. Začelo se je 2. oktobra lani, ko je 1000 delegatov enotne sindikalne federacije kovinarjev (FLM) odobrilo osnutek zahtev in jih izročilo organizacijama podjetnikov Intersind in Federmeccanica. S tistim dnem so kovinarski delavci stopili v neizprosno sindikalno akcijo.

Odveč bi bilo zdaj naštevati razne faze tega, kar je vsaka tri leta gotovo največji sindikalni spopad v Italiji. Podjetniki so tokrat bili trdno odločeni kljubovati sindikatom do konca. Že v začetku leta 1972 smo priča prvim napadom na delavsko gibanje: vedno bolj pogosto se govorilo o odločnih zakonskih in političnih protisindikalnih ukrepih, namigujejo na člena 39 in 40 italijanske Ustave, ki govorita o discipliniranju stavk, z več strani priporočajo ustanovitev močne in odločne vlade, poskušajo ustraševati s fašističnimi zakoni, odkrito ovirajo proces delavske enotnosti. Celo leto pred obnovo delavskih pogodb pričnejo cene mrzlično naraščati, hkrati pa se sliši nerganje proti pretiranim zahtevam sindikatov, ki povzročajo naraščanje cen. Skratka, na vse načine poskušajo zaneti razdor med različnimi socialnimi sloji in celo med samim delavskim razredom. Ta razdor je seveda nujno potreben, da vladajoči razred lahko vsili svoje izbire.

Napadi na delavce in njihove organizacije pa niso nikoli bili odkriti in direktni. Bilo bi tudi skrajno nepopularno v državi, ki je prva med državami na Zahodu, kar se tiče incidentov na delu, ki je prva v izkoriščanju dela otrok in mladoletnikov, ki je prva v dolgi seriji negativnih pojavov, ki pa je zadnja v ureditvi bolezenskega zavarovanja.

Podjetniki so načrtno začeli naštevati težave, v katerih se je znašla ne samo kovinarska, ampak celotna italijanska industrija. Hkrati so tudi računali na politično vzdusje, ki so ga imeli za bolj ugodno kot leta 1969. Ofenziva sindikatov pa je bila silovita in dobro organizirana s solidarnostnimi stavkami vsega italijanskega delavstva in z dvema velikima zborovanjema v Milanu in v Rimu.

Delavska pogodba kovinarjev je zadobivala vedno večjo važnost za bodočnost vsega delavskega gibanja in zato so v tem spopadu z delavci morali zmagati. Na žalost je v zadnjih tednih pred podpisom pogodbe prišlo tu in tam tudi do nasilnih dejanj, katerim so sledili kazenski ukrepi in odpusti z dela. Nasilje rodi novo nasilje in grozila je že nevarnost, da bo sindikalna borba degenerirala in da bo ulica spet prevzela glavno vlogo. Tega se je prav gotovo zavedal tudi turinski nadškof Pellegrino, ko je obiskal delavce Fiatovih tovarn.

S posredovanjem ministra za delo in socialno skrbstvo Coppa je 16. marca končno prišlo do sporazuma za kovinarska podjetja z državno udeležbo in 4. aprila za podjetja zasebnega sektorja. Novi delovni pogodbi se v državnih in zasebnih podjetjih med seboj razlikujeta le v podrobnostih. Poglejmo, kateri so glavni dosežki: delavci in uradniki bodo vključeni v enoten stalež, ki bo raz-

členjen v sedem kategorij in osem plačnih lestvic; plače bodo povišali za 16.000 lir na mesec enako za vse; delovni teden za delavce železarske industrije bo skrčen na povprečno 39 ur; število nadur bo zmanjšano; vsi delavci in uradniki, bodo imeli od 1.7.1974 štiri tedne dopusta; delavcem bo zagotovljena možnost, da obiskujejo šole in študijske tečaje; za letošnje prve tri mesece bodo vsem izplačali 44.000 lir kot zaostanke na nove poviške. Najbolj značilna je prav gotovo točka, ki govori o enotnem staležu, ki bo dal delavcem novo dostojanstvo in jih obvaroval pred nepravičnimi in ponižujočimi diskriminacijami.

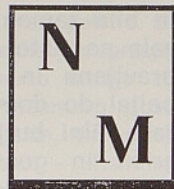
V današnjih pogojih bi boljše delovne pogodbe ne mogli doseči. Nekateri levičarski izvenparlamentarni časopisi sicer niso bili tega mnenja. Seveda pa niso nikoli dali kakega drugega predloga ali pokazali na kak drug sprejemljiv izhod. Vsekakor so se morali soočiti s takimi stališči tudi sindikalisti v Trstu v tovarni Veliki motorji.

LIVIO VALENČIČ

Dne 12. februarja t.l. je italijanski zunanji minister Giuseppe Medici sprejel v posebni avdienci na zunanjem ministrstvu v Rimu prof. Andreja Capudra iz Ljubljane. Prof. Capuder je Ministru poklonil svoj prevod Dantejeve Božanske komedije, ki je malo prej izšla pri mariborski založbi Obzorja. Ob tej priložnosti je senator Medici, ki je tudi sam človek širokih kulturnih zanimanj — med drugim je tudi član komisije za redakcijo novega italijanskega slovarja — izrekel prof. Capudru laskavo priznanje o kulturni ravni slovenskega naroda, z željo po čim tesnejših kulturnih stikih. Prof. Andrej Capuder je mlad romanist in uči francoščino na eni od ljubljanskih gimnazij. Dantejevo veledelo je prevajal deset let, in to ne samo z veliko strokovno pripravljenostjo, ampak tudi z velikim umetniškim darom, saj je sam tudi pesnik in prozaist, ki je pred kratkim tudi končal svoj prvi roman. Splošen vtis je, da utegne biti ta prevod najboljša poslovenitev Božanske komedije sploh. Na sliki: prof. Andrej Capuder in minister Medici z njegovim prevodom Božanske komedije.

Mornarjeva hči

novela mladih

I.

Avtobus je enakomerno drdral po ozki vijugasti cesti. Sonce je še brez moči dajalo lesk malim kapljicam na nežno zelenih listih.

Jaz sem sedela poleg mame in spoštovala njen molk. Včasih sem obrnila črno glavicico proti njej in jo z vprašujočimi očmi pogledala. Le redkokdaj je odgovorila na moja še redkejša vprašanja. Stara sem bila štiri leta in nisem mogla razumeti, čemu ta jutranja vožnja v mesto, ta otožni mamin pogled, ta nestrpna tišina med nama. Kar sem s svojo borno pametjo utegnila doumeti, je bilo le, da bo ata odšel. In vendar sem čutila nekaj v sebi, imela sem občutek, da grem naproti nekemu, ki me bo kmalu zapustil in ga moram zadržati, ustaviti.

Mami sem nagonsko sledila in čim bolj sva se bližali velikanski beli ladji, tem bolj se je mamin stisk moje roke večal, kot bi se bala, da bom tudi jaz odpotovala.

Na pomolu so čakali že nešteti sorodniki potnikov in medve sva se pririli do malih vratc, ki so peljala na natrpani krov lade. Mama je strmela tja gor in iskala z očmi moža. In res! Tudi on je utegnil priti do ograje, in čeprav sem bila oddaljena od njega, sem opazila lesketajočo se solzo na njegovem licu, medtem ko nama je mogočna roka neutrudljivo mahala v pozdrav.

Očeta sem malo poznala, ker je bil vedno odsoten, in ko se je vrnil, sem se ga bala; sprejala sem ga kot tujca, skratka, sem se ga izogibala, ker ga nisem poznala. Šele po nekaj dneh sem se privadila nanj, in ko sem mu privoščila že prijateljsko besedico, je že stal pred vrati kovček in on je odšel. Sedaj pa sem začela doraščati in vsakič, ko se je vrnil domov sem se prej vdala in sem se takoj navezala na atov objem in jahanje na njegovih varnih kolenih.

Tokrat pa je bilo prvič, ko sem videla belo žival, kot sem imenovala ladjo, ki vsakič odpelje očka daleč od mene. Bila sem majhna, toda zadosti zrela, da sem razumela, kaj pomenita vlažni obličji staršev. Kot tretji član družine nisem mogla več držati osebnega ponosa, ni bilo več pomena, da bi s ponarejenim lažnivim nasmehom in suhim očesom nudila mami pogum in olajšanje. Sedaj sem videla le očetovo glavo, ki počasi izginja, vedela sem samo to, da ga ne bom več objela dva dolga

meseca, toda ravno zadosti, da sem bruhnila v grenak in žalosten jok, da me nobena mamina kretnja ni potolažila. Nisem hotela več gledati okenca, ki mi skriva očeta, nisem hotela gledati pisanih zvitkov, ki so leteli po zraku, nisem mogla več poslušati vesele glasbe in glasnega tuljenja odhajajoče ladje, hotela sem proč, samo proč. Vlekla sem mamin rokav in gledala v drugo smer, medtem ko me je mama skušala obrniti še enkrat proti očetu, ki naju je pozdravljaj. Jaz sem pa gledala neko drugo družino na krovu ladje: vsi skupaj so se odpeljali na potovanje. Tista belo oblečena deklica ne joče kot jaz, saj gre z očetom proč. Zakaj jaz in mama morava vedno igrati vlogo dveh osamljenih članov redkokdaj nasmejane in združene družine?

Ne, pamet štiriletnega otroka tega ni mogla razumeti in zato nisem mogla več pozdravljati očeta in gledati za veliko ladjo, ki izginja na obzorju.

II.

Bilo je decembrskega dne, bilo mi je osem let, ko so mamo odpeljali v bolnišnico. Doma sva ostali sami teta in jaz. Tistega mrzlega večera sva se odpravili v Nabrežino, kjer sva tudi ostali do maminega prihoda domov.

Vsak dan sem redno pisala pisemca, katera je teta sleherno jutro nosila mami. Preživela sem dneve notranje žalosti, in čeprav so mi dobrohotni obrazi mojih dragih hoteli nuditi nekoliko razvedrila, mi je misel vedno uhajala na belo posteljo, kjer leži shujšano materino telo, odtrgano od božične atmosfere, ki je tisti teden vladala med ljudmi.

In tako se je dan za dnem približevalo novo leto. Bili smo prepričani, da bo morala mama preživeti praznik sama v bolnišnici in tako smo začeli pripravljati svečano mizo v Nabrežini. Spomnila sem se minulih let, ko sem jih tudi jaz, kot sedaj bratranca, preživela s starši, bodisi božič bodisi novo leto. Sedaj pa sem bila sama: oče daleč na morju, mati zapuščena med bolnimi obrazi, in takrat me je zajela taka otožnost, da bi se bila najraje zaprla v sobo in v solzah preživela v duhu srečne trenutke z našo družino.

In prav tedaj nas je prišla soseda obvestit, da se mama vrne tisti večer iz bolnišnice. Vsaka prošnja, da bi čez noč ostala pri teti,

je bila zaman, ni bilo več stvari, ki bi me vezala na tisto toplo hišo. Na mah sem bila pripravljena in že naslednji avtobus me je zapeljal do doma. S težavo sem se v rebri upirala silni burji, ki je vihrala po kontovelskem griču in gosto padajoči sneg mi je včasih popolnoma skrtil pot pred očmi. Z naglim korakom, ki se mi je venomer udiral v sneg, sem končno prilomastila domov. Toda tu najdem same sive, prazne zidove, temačne prostore, katerim je le malo bleska dajal okrasek za božični dan, ki sva ga obesili še z mamo. Še sedaj ne vem, kakšen občutek sem imela, ko sem stala tam sredi hiše, sredi samotnega, praznega doma, brez mame. Na dvorišču mi je sneg božal kuštravne lase in mi nadel rdeč, zmrznjen nos. Zatekla sem se k sosedu, ki mi je s tolažilnim pogledom vlila upanje na mamino vrnitev.

Z nosom sem slonela na mokri šipi in nemo zrla na belo pokrajino, ki se je brez mej in visokih zidov raztezala pred menoj. Četverokotne snežinke so se z največjo nežnostjo spuščale na gole veje mandeljnovnega drevesa. Nebo je dajalo nedolžno bleščeči naravi strogo, temno ozadje in škaf zmrznjene vode sredi bele mize je bil kot mračno oko na mladem obličju.

Zdaj pa zdaj je burja s svojimi silovitimi sunki neusmiljeno metala snežinke na vse konce in kraje in včasih skoro zabrisala obrise bližnjih streh, tako da so se lahko razločevali samo vroči valji dima, ki so se neutrudno kotalili iz valjastih posod na zasneženih strešnicah.

Po snežni ravnini so se prepletale, dolge vrste mačjih tačk, kot se križajo lastovičje proge v zraku in tračnice na neskončnih poljanah. Tu pa tam je izza drevesnih debel primjaval muc, ki so ga bele snežinke na brkih naredile usmiljenja vrednega.

In medtem ko sem tam zamišljeno gledala v prazno, me predrami odmev škripajočih vrat. Na pragu je stala mama! Nikoli ne bom pozabila tiste slike: kot ozadje je imela temno noč in divji snežni metež, ki ji je rosil shujšano lice. Bila je tam, pred mano, in jaz se ji nisem mogla približati. Slabotno je držala med premrliimi prsti borno torbo, izpod rdeče rute so kuštravo gledali rjavi lasje, njeno obličje je nosilo znamenja težke, še neprebolele bolezni: bledozeleno lice je dajalo oporo udrtim očesnim votlinam, iz katerih pa je žarela srečna luč svidenja.

«Mama...!» to je bilo vse, kar sem lahko rekla. Vse to je ostalo od tistega dolgega govora, ki sem si ga bila pripravila, da ji ga bom zrecitirala ob najinem srečanju.

Solze so mi tiho stopile v oči, prijela sem mamo za roko in skupaj sva prekoračili dvorišče do našega doma.

Kdove kje pa je tedaj gledal v nočno nebo moj ata - mornar. Vendar sva čutili, da je bil s srcem tisti hip med mama...

Pogovor s skladateljem Ubaldom Vrabcem

V prvih treh mesecih tega leta je imel skladatelj in zborovodja Ubald Vrabec po tržaškem radiu vrsto razgovorov, v katerih je obujal spomine na dogodke iz svojega življenja. Pripovedoval je o svojih mladostnih študijah in profesorjih, ki so ga vzgajali, o svojem potepanju po svetu, o svojem skladateljskem in zborovskem delu pa tudi o delu na raznih drugih področjih, od publicistike do politike.

V zadnjem razgovoru je umetnik v nekakem povzetku naredil obračun čez vse prejšnje razgovore in na kratko ocenil vse svoje življenje in delo ter izpovedal svoj umetniški credo. Prav zato smo ga naprosili, da bi ta zadnji pogovor, ki je izredno zanimiv za osvetlitev Vrabčeve osebnosti, objavili v naši reviji, na kar je skladatelj radevolje pristal. Za to se mu prav iz srca zahvaljujemo.

Uredništvo

★

Vprašanje: Gospod Vrabec, kako gledate danes, iz razdalje, na svoje razgibano življenje?

Vrabec: Če se zdaj ozrem v svojo preteklost in skušam objektivno oceniti svoje početje, (seveda se zavedam, da je samega sebe objektivno presojati nemogoča in tudi nenaravna stvar, vendar hočem le poskusiti!) če tedaj samega sebe presojam z gotove razdalje, bi rekel, da je bil, da se muzikalno izrazim, leitmotiv mojega ravnanja kontestacija ali polemika. S tem sem začel že kot študent, ko sem odpovedal mesto organista na Proseku, nadaljeval v Argentini, ko sem se iz protesta preselil iz Buenos Airesa v Cordobo; po drugi svetovni vojni sem demisioniral ali odpovedal sodelovanje pri časopisih, pri ustanovah itd. Kontestatorski duh me je seveda vodil tudi, ko sem delal razne poskuse s šaljivimi listi: v Buenos Airesu s »Čukom na palci«, v Trstu z »Aprilom« in v drugih listih s polemičnimi članki o politiki ali s šaljivimi ali celo satiričnimi prispevki kot »Mihec in Jakec«. Navsezadnje je bila kontestacija tudi moja priključitev k »Slovenski Levici« in kandidatura za deželni svet.

Vprašanje: Gospod Vrabec, zdi se nam pa, da glasba in komponiranje le ni primerno področje za kontestacijo in da tu niste imeli razlogov za proteste.

Vrabec: Seveda nisem mogel kar naprej samo protestirati in demisionirati. Treba je bilo živeti in se, po možnosti, tudi kdaj kaj poveseliti. In tisti, ki me poznajo, vedo, da sem to prav rad delal. Vendar pa sem tudi pri

komponiranju dal večkrat duška svoji polemični žilici. Na primer že z izbiro tekstov. Tu bi omenil pesem Rada Bordona »Vsak ima svoj posel«, ki smeši Ždanovske direktive umetnikom; ali pa Bordonova »Umetnost«, ki smeši sodobne slikarske pecarje. Ali pa latinski tekst »Lector et auditor«, kjer Martialis, v zvezi s poezijo izjavlja, da »zanj ni važno, da jedila dopadejo kuharjem (t.j. avtorjem) temveč gostom (t.j. konsumentom, poslušavcem, gledavcem)«. Ali pa tekst Franja Roša: »Vsemu dane so pregrade, vsak naj gleda, kaj počenja, da preveč se ne razpenja, kdor stoji pa, da ne pade«. V trenutku ogorčenja zaradi zapostavljanja estetskih vrednot, sem uglasbil npr. Prešernovo gloslo: »Slep je, kdor se s petjem ukvarja, Kranjec moj mu osle kaže itd.« In navsezadnje sem tudi Prešernovo Zdravljico uglasbil iz polemičnih razlogov. Poslušal in analiziral sem različne priredbe te pesmi in ugotovil, da so skladatelji dali melodijo le eni kitici in po tej melodiji se je potem pelo, če je bilo treba, tudi vseh osem kitic. Besedilo pa mi je povedalo, da je cela prva kitica in začetek druge le nekak uvod in da se prava zdravljica začne šele sredi druge kitice. Tega skladatelji niso upoštevali. Zato sem si rekel: Uglasbi, Vrabec, to zdravljico tako, kakor bi po vsebini morala biti! Brez kakih drugih pretenzij! Uspeh, ki ga je ta pesem v moji redakciji doživela in ga še doživlja pri poslušavcih, mi je potrdil, da sem imel prav. Zdi se mi, da so poslušavci šele s to zdravljico zapopadli vsebino Prešernovega teksta. Dosegel sem svoj namen in to mi zadostuje.

Vprašanje: Vse kaže, gospod Vrabec, da precej kritično gledate okrog sebe in da tudi z izbiro besedil zastopate v umetnosti neke določene smernice. Bi nam o tem lahko še kaj povedali?

Vrabec: Vidite, danes živimo v dobi, ko se vsakdo čuti dolžan, da je napreden, socialen, široko razgledan in brez predsodkov. Seveda samo v besedah. Tudi v umetnosti — in seveda v glasbi — zlepa ne najdete avtorja, ki bi ne bil napreden, ki bi ne »ubiral nova pota, nova izrazna sredstva«, itd. Mnogi vidijo revolucionarnost v tem, da zlivajo vodo v klavir, se sprehajajo okoli klavirja, žagajo drva, trgajo časopise in podobno. Pri manj revolucionarnih skladateljih sem opazil, da njihovi produkti razodevajo pomanjkljivo ali površno znanje obrti. Rabil sem besedo »obrt« za tisti del glasbenega znanja, ki zadeva nauk o akordih, o modulaciji, o instrumentih in še marsikaj. To pomanjkljivo znanje skrivajo s prezirom do vsega tega obrtniškega orodja. Menda prav tako kakor nekateri pesniki, ki ne znajo postavljati vejic ali podpičij, pa jih zato enostavno izločijo češ: to je zastarelo. In raje pišejo poezije, ki so pravzaprav risbe s pisalnim strojem. Take stvari so me napotile, da sem sebi in drugim hotel dokazati, da se tudi danes, s primerno obrtno spretnostjo, da napisati sprejemljivo skladbo s starimi sredstvi. Ker od nekdanj zelo cenim Bacha, sem v tistem stilu napisal že omenjeno pesem »Vsemu dane so pregrade«. V tej pesmi vse nekako samo teče. A sedaj vam povem, da sem se pri komponiranju te pesmi pošteno potil. Napisati skladbo v takem strogem stilu je namreč precej težje, ker imaš na vse strani zvezane roke in je treba dobesedno vsako noto posebej natančno zvagati. Tako delo je res dobe-

sedno skladanje in sicer tako, da se vsa polena ali kamni natančno ujemajo in da ni nikjer najmanjše špranje. V svobodnejšem stilu gre delo neprimerno hitreje od rok. Na isti način sem uglasbil tudi Prešernovo gloslo »Slep je, kdor se s petjem ukvarja«. Mislim, da je tak način tudi primernejši za Prešernovo dobo. — Harmonsko sodobnejša sredstva sem pa uporabil za pesem »Zap'ščena« naše dialektalne pesnice Marije Mijot. Po vsebini spominja na Prešernovo »Nezakonsko mater«; tu sem pa harmonsko podlago nekoliko izbiral z namenom, da bi akordi ustvarjali čim bolj deprimirano razpoloženje.

Vprašanje: Gospod Vrabec, zdi se, da imate s komponiranjem precej skrbi. Hočemo reči, da vas ne vodi samo navdih, temveč da mnogo premišlujete, primerjate...

Vrabec: Veste, tista o navdihu je prazna. Če bi šlo samo za navdih, bi take navdihe lahko prodajali kakor krompir. Navdih je kratek motiv treh, štirih not. A to še ni niti kratka kompozicija. Problem je v tem, kaj avtor iz tega navdiha naredi, kako ga razvije, oblikuje in predstavi poslušavcu. Če bi jaz iz vsakega navdiha naredil kompozicijo, bi imel skladb za celo knjižnico. Saj mi kakšna ideja šine v glavo, ko se vozim v tramvaju, ko hodim po cesti. Večino teh navdihov pozabim. In mi ni prav nič žal, zato ker mi navdihov nikoli ne zmanjka. Pravo delo je takšen navdih razviti, oblikovati, določiti izvajalsko telo (zbor, orkester itd.), mu dati primeren začetek in zaključek, določiti mu trajanje. Tu bi mimogrede omenili, da glasba obstaja tudi v času. Se pravi, da ni vseeno, koliko časa zaposlim poslušavca z bistvenim ali nebistvenim delom skladbe. Tisto nebistveno pa ni dobesedno nebistveno, to je tisti del skladbe, ki psihološko pripravlja poslušavca, ki ga vodi takorekoč za roko do glavne izpovedi v skladbi; tako da poslušavec že nekaj pričakuje in ko tisto pride, ga sprejme z nekakim olajšanjem in sprostitvijo. Rekel bi nekako tako, kakor dobro sestavljeno predavanje, ki najprej problem predstavi, razloži argumente za in proti in potem naredi iz tega prepričljiv zaključek. Zato pa odklanjam — ne samo za glasbo — tisto zlagano naprednost, ki hoče svojo revolucionarnost dokazati s šokiranjem poslušavca, z nepričakovanimi in nezaželenimi udarci, nasilnimi zvočnimi eksplozijami in podobnim. Po mojem mora dobra skladba teči smiselno in logično kakor dobro pripravljena razprava. Ne pa kakor niz raznih zvočnih efektov, ki niso med seboj v nikakršni zvezi. Skratka: mora imeti obliko. Pri tem se mi zdi, da je zelo malo važno, ali so akordi konsonantni ali disonantni ali obsegajo celo vse tone diatonске ali hromatične lestvice. Vse lahko prav pride (a ne vedno), če lahko primerno podpre ali ilustrira idejo skladbe.

Vprašanje: Torej po vašem mnenju ustvarjanje ni samo stvar navdiha, ni samo stvar neke prirojene nadarjenosti, ampak pomeni komponiranje predvsem trezno razmišljanje in skrbno sestavljanje tonov...

Vrabec: Recite skladanje! Celó če skladamo drva, moramo nekoliko gledati, da jih postavljamo tako, da se nam na koncu skladavnica ne zruši! Zakaj naj bi bilo skladanje not enostavnejše in bolj površno delo, kakor je skladanje polen?

Vprašanje: Potemtakem tisto a navdihu...

Vrabc: O navdihu sem že odgovoril. Marsikdo je mislil oz. še danes misli, da skladatelj piše svoje skladbe v nekakem transu. Da v tistem trenutku skladatelj ne vidi nič, ne sliši nič in roka mu kar piše po papirju »nemsrtné umotvore«. To je osladna romantika ljudi, ki gledajo na glasbo z velike razdalje. V resnici je skladatelj prav tako trezen, razsoden ali nerazsoden, kakor vsak človek. Od njegovega čuta za estetiko in logično razmišljanje je odvisno, ali bo napisal smiselno in zaokroženo skladbo ali pa zvočni zmazek.

Vprašanje: Potem imajo vsaj deloma prav tisti, ki očitajo nekaterim skladateljem, posebno Bachu, da je njihova glasba gola matematika.

Vrabc: Seveda imajo prav. Samo, da to ne more biti očitke, temveč priznanje, čeprav tisti, ki te očitke izrekajo, ne mislijo tega. Omenili ste Bacha. Ali ni morda največji skladatelj vseh časov prav zato, ker je — recimo — matematik? Seveda matematik zvokov. Ali si je mogoče predstavljati, da bi npr. Wagner napisal tisto čudovito kontrapunktično uverturo k »Mojstrom pevcem« brez tenkovestnega primerjanja, piljenja in sprejemanja različnih motivov? Iz zgodovine glasbe vemo, da so veliki mojstri svoje »navdihe« zelo tankovestno popravljali in spreminjali. Tako npr. Beethoven. O Mozartu so dolgo mislili, da je svoje kompozicije kar stresel, vendar je nekdo izrekel sum, da je Mozart svoje skice in popravke sproti uničil in dal iz rok le končne izdelke. Sicer pa: če glasba res napreduje, zakaj bi jo bilo lažje pisati kakor glasbo preteklosti? Zato mi ni težko priznati, da komponiram zelo počasi in v potu svojega obraza. In da mi večkrat ena sama nota ali en sam takt dela velike preglavice in da neredko zavržem kar celo periodo, ker mi postane nadležna, ker je ne znam ali se mi jo ne posreči koristno uporabiti.

Vprašanje: Po vašem mnenju je tedaj komponiranje trdo delo?

Vrabc: Pa še kako! Polno dvomov, negotovosti in razočaranj nad samim seboj, ker delo ne gre od rok, kakor bi želel. Sicer bi citiral izjavo nekega italijanskega kritika, ki je napisal: Umetnost — naj si bo ustvarjalna ali poustvarjalna — je pridobitev velike vztrajnosti in trudapolnega dela; umetnost ne nastaja s tisto lahkoto, s kakršno si lahko ocvremo jajce na oko.

Vprašanje: Vendar vam komponiranje prinaša tudi zadoščenje, ko vidite, da vam vaša dela z uspehom izvajajo?

Vrabc: Da in ne. Seveda sem zadovoljen, kadar mi skladbo izvajajo tako, kakor sem si jo zamislil, v tistem tempu in s tisto dinamiko, ki sem jo kar najbolj natančno označil. Vendar srečujem pri izvajalcih tudi mnogo samovolje. Enemu se zdi, da moji skladbi kakšna nota manjka ali je odveč in mi jo popravlja; drugi ne upošteva mojih označb o interpretaciji in dela po svoje. Take stvari me seveda jezijo, a si ne morem pomagati. Usoda skladb je pač ta, da ko gre enkrat v svet, to je, ko je enkrat tiskana, potem počenjajo izvajavci, kar hočejo. Zato sem pa za usodo svojih skladb precej brezbrizen in nikoli nikogar ne prosim za izvedbo. Če je komu moja skladba všeč, naj jo izvaja, če ne, pa ne. S svoje strani sem svoje delo končal čim bolj vestno in prizadevno. Nadaljnja usoda me več ne zanima.

Vprašanje: Gospod Vrabc, prišli smo tako do konca naših pogovorov. Za klep ste predlagali, da bi na radiu poslušali kratek odlomek iz vaše kantate »Punt«.

Vrabc: Da. Odlomek iz kantate, in sicer tisti del, ki opisuje zbiranje upornih kmetov iz raznih vasi na Tolminskem. Naj bi to izzvenelo kot spomin na 400-letnico kmečkih uporov, ki jo proslavljamo prav letos.

MARTIN JEVIKAR

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

KOROŠKA

Literarno življenje na Koroškem do leta 1969 sem že opisal (Mladika, od 1968, št. 9 do 1969, št. 3-4), v zadnjih treh letih se razmere bistveno niso spremenile, uveljavilo se je le nekaj novih imen.

Osrednja kulturna ustanova in založba je od 1947 spet **Družba sv. Mohorja**, ki praznuje letos 120-letnico svoje ustanovitve v Celovcu. Letno redno izdaja Koledar in knjižno zbirko petih ali več knjig v približno 9.000 izvodov. Knjige niso namenjene samo Koroščem, ampak Mohorjeva družba povezuje z njimi tudi slovenske izseljence po vsem svetu. Tako je npr. v Avstraliji kakih 500 naročnikov, v Argentini 400, v Braziliji 20, v Venezueli 40, v Združenih državah 650, v Kanadi 850 (seznam udov glej v Koledarju za leto 1973), več pa jih je tudi po evropskih državah.

Poleg rednih »mohorskih« knjig je izdala vrsto pomembnih del, kot so npr. Karel Mauser: **Ljudje pod bičem**, I.-III. del, p. Odilo Hajšek: **Marijine božje poti**, Martin

Jevnikar: **Finžgarjeva pisma Ferdinandu Koledniku**, dr. Jakob Kolarič: **Škof Rožman**, I. in II. del, Joža Vovk: **Cerkvena poezija**, Fran Erjavec: **Koroški Slovenci**, I. do 8. zvezek, Jože Jagodic: **Nadškof Jeglič**, molitvenik, sveto pismo itd.

Trinajst let je dosegla revija **Družina in dom**, za izseljence pa izdaja revijo **Naša luč**.

Druga založba je **Drava**, založniška in tiskarska družba, Celovec-Borovlje, ki je izdala nekaj knjig, med njimi dve pesniški zbirki Andreja Kokota: **Zemlja molči** in **Ura vesti**, tiska pa tudi **Mladje**, ki je prišlo 1972 do 12. številke.

Tretja založba je **Slomškova založba**, ki jo vodi župnik in pisatelj Metod Turnšek. Letos je dosegla deseto lepovslovno knjigo.

Na Dunaju izdajajo visokošolci **Kladivo**, ki se bori za narodne pravice, a je zelo bojevito do rojakov katoliškega nazora.

Izmed pisateljev so se v zadnjih treh letih uveljavili ali predstavili z novimi knjižnimi deli naslednji:

Rodil se je 13. dec. v Dobu pri Pliberku (Aich in Jauntal) v skromni kmečki hiši, dovršil osnovno šolo na Humcu pri Božjem grobu, gimnazijo v Celovcu, slavistiko v Ljubljani (1949). Osem let je bil pogodbeni profesor gimnazije Ravne na Koroškem, leta 1955 pa se je z družino preselil v Celovec in bil sedem let brez posla. Leta 1963 je bil nameščen na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu ter poučuje slovenščino in nemščino.

S članki o narodnostnem vprašanju, poročili in ocenami, s črticami in satirami sodeluje v revijah in časopisih Mladje, Slovenski vestnik, Naš tednik, Prostor in čas, Dialogi, Kärntner Tageszeitung (Celovec) in drugod, deluje pa tudi pri Hessischer Rundfunk, pri celovškem in ljubljanskem radiu. Iz slovenščine v nemščino je prevedel: Prežihovega Voranca **Samorastnike**, Kardeljev **Razvoj slovenskega narodnega vprašanja**, 12 pesmi za **Neue slowenische Lyrik** (Salzburg 1971), bil je sourednik in avtor antologije **Kärnten im Wort** (Klagenfurt 1971). V slovenščino pa je prevedel: Friedrich Dürrenmatt: **Obljuba** (Ljubljana 1961) in Merčin Nowak Njehornski: **Mojster Krabat** (Ljubljana 1963); pisatelj je Lužiški Srb.

Leta 1970 je izdal Messner pri mariborski Založbi Obzorja v nemščini napisane **Ansichtskarten von Kärnten**, leto pozneje pa pri isti založbi **Skurne storije**, kjer so ponatisnjene tudi Ansichtskarten v nemščini in slovenščini. Podnaslov: Ob petdesetletnici koroškega plebiscita.

Skurne storije so »temačne, grde, mračnjaške« zgodbe, zajete iz slovenskega življenja na Koroškem. V prvem delu knjige je pet takih zgodb ali storij, in sicer: **Svinjska storija**, **Špaska storija**, **Skurna storija**, **Badgasteinski protokoli in Filzhammer & Co.**

V **Svinjski storiji** je opisal težko življenje v domači hiši, »ko moj oče še za žvečilni tobak ni imel, mati pa za sol ne«, svaka, ki je prevzel dom in se posvetil prašičereji, prašiča, ki hoče vse sam pojesti, in končno domačo vas Dob, ki je v tej obliki ni na nobenem zemljevidu, da pride do zaključka, »kje na svetu še delajo s kakim narodom tako kakor s koroškimi Slovenci v Avstriji — kakor svinja s praznim mehom.«

Špaska storija pripoveduje, da so v šoli študente navadili, da so gledali samo v desno, zato so na cesti vse povozili avtomobili. Toda pisatelj pravi, da je Bog ustvaril človeka tako, da lahko glavo obrača na desno in levo, kima in odkimava. Mnogi pa samo kimajo: »Bolj je glava puhla, se pravi, manj je v njej, raje ti kima — gor in dol, gor in dol — do omočice, Človeku s takšno glavo pravimo KIMAVEC oziroma JASAGER... V življenju imajo kimavci običajno sveti mir, v službah jih šefi upoštevajo, v družinskem krogu se radi nakuhajo kakor kipjenki, se nosijo kot pavi ali pa rogovilijo, odvisno od situacije.«

V **Skurni storiji** nastopa stiskaški kmet Skjac, ki je tako varčeval, da je spravil iz hiše vse otroke in umrl zapuščen v hlevu. Po njegovi smrti so otroci najeli odvetnike in se tožili za dediščino. In odvetniki so jedli od kraja: »Vsak od svojega kraja so se ravnodušno zalagali z boljšimi in slabšimi parcelami, dokler niso v najlepši slogi pospravili zadnje parcele. Naj bo Skjacu lahka — naša koroška zemlja.«

Badgasteinski protokoli so pretresljiva podoba iz pisa teljevega življenja, ko je brez dela hodil po Celovcu in trkal na različna vrata. Okvir ji je sanatorij v Badgasteinu, kjer pisatelj z avstrijskimi gosti razpravlja o slovenstvu, o koroških razmerah, vse skupaj pa izzvani v iskreno ljubezen do slovenskega naroda in Koroške.

V črtici **Filzhammer & Co.** prikazuje, kako nemška podjetja na Koroškem odpuščajo slovenske delavce, če govorijo slovensko, da morajo po svetu, dekleta pa se poročajo z Nemci.

Vsaka storija je neusmiljen izrez iz življenja koroških Slovencev, iz trdega življenja narodne manjšine, ki na vsak korak zadeva na večinski narod, nestrpen in prepričan o svoji veličini, ki se mora neprestano zatajevati, če hoče dobiti kos kruha v tovarni ali delavnici gospodarsko močnejšega sodržavljanca. »Ni poezije,« pravi pisatelj, »v tem našem življenju na Koroškem, kjer nam izmikajo tla pod

nogami, zato je tudi v naših srcih ni. V teh je samo preplah, je pljunek zaničevanja, ki smo ga vsrkali že z materinim mlekom. Zato ni poezije v naši besedi. Zdaj je sam mrak, samo stokanje v njej, samo poklekovanje — brez iskric upanja, da nas bo kdaj kdo uslišal.« In to zatiranje se začena že v osnovni šoli, ko mora otrok neprestano poslušati, da je slovensko grdo, nemško lepo. In pisatelj nadaljuje: »Najprej tuj prezir naredi, da se ti duša skrči kakor goba v pesti, potem cepijo na to manjvrednostno zavest tujo besedo. Iz tega polovičarstva počasi zrastejo **naivneži, strahopetci, pctuhnjenci in podobne pokveke...**« In kmalu spoznaš, da ima vse samo tisti, ki »ima lepi nemški jezik... Mi domači v Dobu pa samo posneto mleko pijemo... Kako smo le skurni vsi skupaj, ki govorimo ta skurni jezik...«

Tudi prihodnost je »skurna«, češ: »Germanizacija slovenskega življa na Koroškem je gospodarsko-socialni in psihološko-moralni proces, ki ga Slovenci sami ne moremo ustaviti, čeprav imamo svojo narodno enakopravnost zagotovljeno celo v državni pogodbi.«

Svoje težko življenje in koroške razmere je pisatelj najnazorneje in najprepričljiveje poustvaril v Badgasteinskih protokolih, kjer je z neverjetno odkritosrčnostjo posvetil v vse kottičke svoje razbolele duše, ki je skeleče zavozlana, da ne vidi izhoda in sprostivte: »... vidim, kako legam k počitku v sebi razklan, z ubito dušo, pohojen, z nedopovedljivo grenkobo v prsih — večer za večerom — k počitku, ki ga po pravem nisem zaslužil... kako onemoglo si želim, da bi spal in spal in spal, da se noč nikoli več ne bi nehala, da se nikoli več ne bi prebudil iz spanca, ki odreši, ki prinese pozabo, blago, neslišno, na rahlih perutih sanj...«

Pisatelj pripoveduje neposredno, nazorno, jezik je kultiviran, prepleten s koroškimi izrazi in nemščino, slog je samosvoj — cela prva stran npr. obsega en sam stavek. Med pripoved je vdelal esejistična razglabljanja, fabulativne vložke in groteskne parabole, žive primere, samogovore in vzporednosti, a iz vsega tega je zrasla mračna podoba koroškega življenja. Pisatelj z jezo, ironijo, sarkazmom udarja na desno in levo po tujih, a tudi domačih krivcih za te razmere. Njegova beseda je neusmiljena, trda, ko govori o krivicah in napakah, mehka in lirična, ko opeva lepoto koroške zemlje. Ko se vruča domov, poje: »Potem bom drsel k svojim... proti vzhodu... zmeraj nižje... zmeraj nižje... luči naproti, v blago toploto koroške domovine, tja, kjer ne bom tako obupno zapuščen, tja, kjer živijo moji ponižani koroški Slovenci... Kajti nekoga moraš imeti rad.«

V drugem delu knjige so v nemščini **Ansichtskarten von Kärnten**, ki jih je na koncu Janez Gradišnik prevedel v slovenščino kot **Koroške razglednice**. V uvodu pravi avtor: »Te tri razglednice niso bile napisane za spravo, za bratovsko združevanje, tudi ne za srečanje na mostovih med to in ono stranjo. Te razglednice niso prazniško slovestvo, za to so veliko pregrde. Namenjene so samo razjasnitvi, premišljevanju.«

Razglednice so: **Celovec 1935, / Leningrad — Globasnica 1942 — V ozadju Humec, / Otok 1970 — V ozadju Celovec.**

V prvi opisuje uro verouka, pri kateri napodi katehet slovenskega učenca iz razreda, ker ne zna Očenaša v nemščini. V drugi pride Joza Kuhar z leningraiskega bojišča na dopust v Globasnico, ko pa vidi, da so njegove domače preselili v Nemčijo, v hiši pa so tujci, se obesi. V tretji pisatelj razmišlja o razmerah na Koroškem, o plebiscitu ob 50-letnici.

Tudi te tri storije so uglašene na podobno noto kakor prejšnje. Celotna knjiga je tako svojevrsna, da bi težko našli primero zanjo. Na vsi strani je bridka in mračna, na drugi iskrena in mogočna obtožnica. Napisal jo je človek, ki je sam prehodil vse stopinje tega križevega pota, človek, ki je že zrel in resničen umetnik. Predstavil je koroškega človeka v njegovi duševni globini, prebičnega in križanega, a še vedno živega. Knjiga je vzbudila pri kritiki tak odmev kakor nobeno drugo sodobno delo, saj ni časopisa, ki bi ne bil prinesel poročila o njej.

(Prim. tudi moje poročilo v **Literarnih vajah**, XXIII., 1971-72, št. 1, str. 28.)

Povezani smo s Krasom

Varstvo narave in naravnega okolja je danes že splošen problem. Ne samo v določenih ali v posameznih deželah, ampak tudi že v svetovnem merilu. Za primer naj omenimo samo onesnaženje rek in morij z industrijskimi odpadki; ali zastrupljanje zraka v mestih zaradi izpuševanja raznih plinov in saj. Celo v Afriki, ki je še do nedavnega veljala za najbolj naravno ohranjeno celino, postaja varstvo narave vedno bolj nujen problem. Mnoge vrste živali so že skoro iztrebljene. Zato posamezne države že močno zadržujejo posege človeka v naravo.

Pri nas je najbolj zaskrbljujoč problem onesnaženja morja, posebno Tržaškega zaliva. Onesnaženost je dosegla že tako stopnjo, da se je treba vprašati, ali bo kopanje v poletnih mesecih sploh še možno brez tveganja za razne okužbe. Pa tudi na kopnem ni kaj dosti boljše. Res je, da tu še ne grozi nevarnost neposrednega okuženja. Deloma se za to lahko zahvalimo burji, ki od časa do časa prezrači nebo nad nami. Toda naravno okolje je že močno iznakaženo, posebno ko se bližamo mestnim in industrijskim središčem. Posebej to velja za mesto Trst in njegovo bližnjo okolico in zaledje.

VPRASANJE ZAŠČITE KRASA

V zadnjem času se je pozornost usmerila predvsem na Kras. Po zaslugi tu z naravo povezanega človeka, slovenskega kraškega kmeta, je bilo to področje do nedavnega še nepokvarjeno. Toda spremenjene splošne življenjske razmere, ki so predrugačile način življenja in socialno strukturo (sestavo) prebivalstva v podeželskih vaseh, so nujno spremenile tako materialni kot kulturni odnos do zemlje, do kmetijstva in do narave sploh. Ureditev in speljava številnih cest in s tem povezana motorizacija je materialno omogočila, da je Kras postal dostopen tisočem in desetisočem mestnih izletnikov, seveda tudi denarnim petičnikom, ki so kot pajki razpredli svoje tipalke po Krasu in pokupili znatne površine. Na teh parcelah so vseprek začeli postavljati počitniške hiše. Bivši stoletni lastniki tako nimajo več ne zemlje ne denarja.

Ob pomanjkanju smotrnega načrta o ohranitvi in razvoju kraških naselij in njihovega prebivalstva je kritično popustila tradicionalna skrb domačega prebivalstva za ohranjanje tipičnih kraških značilnosti, od posameznih zgradb in arhitekture urejenosti pa do smotrnega obdržanja lastnine nad nepremičninami. Po drugi strani pa

je že omenjeno masovno vdiranje zunanjih obiskovalcev Krasa začelo povzročati najprej in predvsem domačemu prebivalstvu nove težave in razočaranja. Njihovi travniki in gozdovi so tako postali dejansko javna posest in se spremenili v igrišča in sprehajališča in nazadnje v — smetišča. Vse številne pritožbe in pozivi so malo, oziroma niso nič zalegli. Nadaljevalo in nadaljuje se vsestransko kvarjenje in uničevanje narave v škodo prizadetih lastnikov in neposredno celotne skupnosti. Domačini na Krasu so spričo obsega takšnega neodgovornega početja postali nemočni, zato so glasno zahtevali, naj odgovorni krogi nekaj ukrepejo.

Prvi so se temu klicu odzvali posamezni človekoljubi in ljubitelji narave od preprostih izletnikov pa do učenih znanstvenikov naravoslovcev. Tako je nastala pobuda, da bi Kras, oziroma nekatera njegova najbolj tipična področja z zakonom zaščitili ter jih tako nedotaknjene ohranili sedanjim in poznejšim rodovom. Za takšno rešitev sta se posebno zavzela profesorja Mezzena in Poldini iz Trsta, ki sta sestavila načrt, ki je znan pod imenom »Kraški rezervati«.

NAČRT O NARAVNIH KRAŠKIH REZERVATIH

Tako je parlament v Rimu na pobudo tržaškega poslanca Belcija 1. junija 1971 izglasoval zakon, ki ustanavlja tako imenovane »naravne kraške rezervate«. Podrobno izvedbo zakona pa je parlament prepustil deželi Furlaniji-Julijski Krajini.

Ustanovljenih je tako sedem takšnih zaščiteneh področij:

1. Srednji in gornji del doline Glinščice (vključena Botač in Jezero);
2. Obrežno področje med Devinom in hribom Sv. Primoža;
3. Pas ob meji z Jugoslavijo (od Repentabra do Grmade ter od Gročane do Gropade);
4. Draščica in Razklani hrib nad Sv. Ivanom;
5. Področje Trstenika nad Barkovljami-Bovedom;
6. Briščiki in okolica;
7. Doberdobsko jezero, Sabliči in Moščenice (Lizert).

Navedeni kraški rezervati so torej po zakonu že ustanovljeni. Sedaj gre za to, kako konkretno urediti njihovo zaščito, da bodo ustrezali namenom, zaradi katerih so bili ustanovljeni. To nalogo mora torej izvršiti dežela. Čim boljše bo uredila upravljanje zaščiteneh področij Krasa, tem bolje bo za prizadete lastnike in

prebivalce kot za celotno skupnost. Eno je pa gotovo: čimbolj bodo upoštevani pri tem domačini, Kraševci, tem večje jamstvo bo, da se bodo vsaj nekatera področja ohranila v naravnem stanju in to v korist vseh.

Zato je nadvse vzpodbudno dejstvo, da se je s tem v zvezi odločno oglasilo domače kraško prebivalstvo od Gročane do Doberdoba, ki upravičeno zahteva, da ima pri tako pomembnem posegu naravnih rezervatov, odločujočo bese-

do in odgovornost. Kajti le na ta način se lahko ustvarijo najboljši pogoji, da bo zaščita Krasa dosegla svoj namen. Drugače bomo o Krasu čez nekaj desetletji samo še otožno vzdihovali:

Kje so tiste stezice.
ki so včasih bile...

Zato je odločilnega pomena, da odgovorni krogi resno upoštevajo voljo prizadetega prebivalstva, kar je končno v interesu celotne družbene skupnosti.

Čuk na Obelisku

Onstranstvo, 4. aprila

(Od našega posebnega dopisnika)

Tu se je danes zglasil na sprejemnem uradu pri sv. Petru inž. Gianni Bartoli, bivši župan na Zemlji, Trst.

Med njim in nebeškim vratarjem se je odvil sledeči razgovor.

»Inž. Gianni Bartoli, bivši župan, predsednik Lloyda...«

»Takšne kvalifikacije tukaj ne štejejo!«

»Krščanski demokrat, prosim!«

»Ta šteje še manj.«

»Kje pa sem pravzaprav? Kaj pa je s temile napisi okrog? S temi QUI SI PARLA SOLTANTO SLOVENO?«

»Trenutek vic za vas, gospod Bartoli, ko ste svoje slovenske brate v Kristusu imenovali Mavmavce.«

»Protestiram: tako pa nisem rekel!«

»Približno: da v Trstu poznajo slovenščino toliko, kolikor jezik Mavmavcev.«

»Pa ne, da bo treba delati še kakšen izpit iz slovenščine?«

»Odvisno je od tega, kar bo povedala kartoteka o tem, kako ste gledali kot kristjan na svoje brate Slovence.«

»Kakšna kartoteka?«

»S posebnimi rentgenskimi izvidi srca in glave.«

»MA CHE FREGATURA... Pa to bo izpit kar tako, ali ne? Menda ne bo kakšna pismena naloga?«

»Mogoče bo zadostovalo, da boste znali postavljati strešice. Š, č, ž... Ali pa bo treba kar nekakšno maturo. Šest ur na razpolago, protokolni listi...«

»Hm. Pa je kakšna možnost, da dobiš kakšno pomoč?«

»Mislite na prepisovanje?«

»Bolj na sodelovanje, na sodelovanje med Italijanom in Slovencem...«

»Če boste dobili izpit, boste morali računati kar nase.«

»Prosim: po nebesih najdem kup slovenskim mamk, ki so na volitvah glasovale za Krščansko demokracijo takrat, ko sem bil nosilec liste. Ki še italijanščine niso znale!«

»Pri izpitu pa ne bodo znale slovenščine. Namreč tiste, ki pride v poštev. Zamislite si nalogo: inž. Bartoli v slovenski publicistiki!«

»Ampak navsezadnje je vse odvisno samo od inšpekcije. Kdo inšpicira pri takšnih izpitih tu?«

»Vaš someščan profesor Andrej Budal, prevajalec Manzoniya med drugim.«

»Je siten?«

»Siten ni, je pa vesten.«

»Ampak če pridem na izpit s Primorskim dnevnikom, lepo vidnim v žepu... On je pisal v Primorski dnevnik...«

»Stvari gredo tukaj malo bolj natanko kot v kakšnem PALAZZO DEGLI ESAMI, veste...«

»Bog pomagaj, no. Toda z izpitom ali brez izpita nočem v nebesih kamorkoli, da se razumeva. Prosim, da me dodelite v cono B.«

»Tu ni cone B.«

»E' UN DIRITTO IMPERSCRITIBILE...«

»Prosim, kaj piše po zidovih?«

»To je imperpisljiva Pravika...«

»Kaj hočete s cono B. Ali pa hočete reči, da niti v nebesa nočete, če tam ni cone B!«

»Prosim, v nebesa vsekakor hočem. A nebes brez cone B ne more biti!«

»Pekel je poln con, veste. Neugaslih suverenosti. Apartheida in kar je takega. Tu pa je kraj miru, bratstva, harmonije.«

»Dobro, če pri vas cone B res ni, si jo bom pač zamislil.«

»Vaša stvar.«

»In neugaslo suverenost tudi.«

»Tudi gorečo, kakor vam drago.«

»No, pa mi dajte prosim en izvod slovenske slovnice Kacin-Jevnikar, za vsak primer...«

S

smeh in dobra volja

Dva brata sta šla v Nemčijo delat. Starejši je delal dve leti in ko se je vrnil, je pripeljal s seboj lep avto. Ko se je vrnil mlajši, ga je mati pričakala na pragu: »Ja, kje imaš pa avto?«

Sin je rekel: »Pripeljal sem se z vlakom«

Mati pa: »O za kriščevo voljo, kam ga bomo pa dali!«

★

Neki meščan, velik ljubitelj starin, je zagledal pred kmečko hišo dragoceno starinsko skledico, iz katere je maček lizal mleko.

Premagal je razburjenje in rekel kmetu: »O kako lep mucek! Ali mi ga prodaste?«

»Kar vzemite ga!« je rekel kmet. Ko je bil muc plačan, je kot mimogrede še dejal: »Še tole skodelico bi vzel, ker je muc navajen jesti iz nje.«

»O ne, te pa ne dam,« je rekel kmet, zaradi te skodelice sem prodal že šest mačk.«

★

»Mama, kaj se ti zdi huje, če si raztrgam hlače ali zlomim nogo?«

»Če si zlomiš nogo.«

»No potem si lahko zadovoljna. Raztrgal sem hlače.«

★

»Moji otroci imajo imena po abecedi: Ada, Bine, Cene, Darka in Emil.«

»O pa res, kaj bo pa zadnji: Žarko?«

★

Izvošček je vozil debelega gospoda po mestu. Ko je prišel na cilj in plačal izvošččka, mu je ta rekel: »Izginite brž za kočijo, da vas konj ne vidi.«

»Zakaj?«

»Če zagleda, kakšno težo je vozil, bo začel stavkati.«

★

»Igralka pa že ne boš«, je vpil oče, »s tem ne boš mazala našega imena.«

»Saj bom vzela psevdonim, oče.«

»Bom ubil oba!«

★

Če bi bilo čisto res, da je čas zlato, bi bili upokojenci sami milijonarji.

»O, Sergij, si tu na počitnicah?«

»Ja.«

»Kje pa je mama?«

»V Trstu je ostala.«

»Kaj pa dela?«

»Pa ne vem, kaj dela, ker sem jaz tu, ona pa v Trstu.«

★

Nekdo je pozvonil v razkošni vili in želel govoriti z lastnico. Vprašal jo je, če je res, da je pripravljena dati pol milijona, če bi kdo našel diadem iz briljantov, ki ga je izgubila v operi.

»Kaj ste ga morda . . . našli?« je vprašala gospa.

»Ne še« je odgovoril mož, »a ga grem iskat, zato bi rad malo predujma.«

★

Ravnateljka dveh podjetij sta razpravljala o pomenu reklame. Eden je bil mnenja, da reklama nima pomena, drugi pa je dokazoval: »Brez reklame ni nič! O tem nas uči narava. Kadar znese raca jajce, molči, kadar pa ga znese kokoš, kokodaka na ves glas. Posledica tega je, da je povpraševanje za kurjimi jajci najmanj dvajsetkrat večja kot za račjimi.«

V založbi Mladike so doslej izšle sledeče knjige:

P E S M I :

Bruna Pertot: Moja Pomlad

Vinko Beličič: Gmajna

Marijan Breclj: V času odmaknjena sidrišča

Albert Miklavec: Prošnja za jutri

Boris Pangerc: Amfora časa

R A Z P R A V E :

»Draga 1968« (predavanja v Dragi)

Slovensko usodo krojimo vsi (predavanja v Dragi 1969 in 1970)

Zbornik Draga 1971

Egidij Vršaj: »Gospodarsko sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo (v italijanščini)«

Vse knjige dobite v upravi Mladike in v slovenskih knjigarnah v Trstu in Gorici

Izšla je pesniška zbirka Vinka Beličiča »Bližine in daljave« s spomno besedo prof. Martina Jevnikarja.

★

V pripravi je zbornik predavanj z lanskimi študijskimi dnevi v Dragi. Izšel bo kmalu po veliki noči.